

LR BK ĮTVIRTINTOS SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO VEIKOS TEISINIO REGULIAVIMO LIETUVOJE ATITIKTIS ULTIMA RATIO PRINCIPUI

Ugnė Urbšytė¹

DOI: <https://doi.org/10.7220/2029-4239.22.5>

SANTRAUKA

ES pagrindinių teisių agentūros atlikto tyrimo duomenimis apytiksliai apskaičiuota, kad visose ES valstybėse narėse seksualinį priekabiavimą patyrė nuo 83 mln. iki 102 mln. moterų. Europos Sąjungos institucijų teisės aktais ir Europos mastu atliktais tyrimais nuosekliai formuotas suvokimas, jog seksualinis priekabiavimas yra paplitusi nusikalstama veika, kuri pažeidžia pagrindines asmens teises bei laisves, paskatino valstybes nares užimti aktyvią poziciją kovoje su minėtu elgesiu.

Nepaisant to, jog seksualinio priekabiavimo veika Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse kriminalizuota jau seniai, teismų praktika baudžiamosiose seksualinio priekabiavimo bylose yra itin skurdi. Kadangi už seksualinį priekabiavimą yra numatyta ne vien baudžiamoji, tačiau taip pat ir kitų rūšių teisinė atsakomybė, seksualinio priekabiavimo veikoje, inter alia, kriminalizavus vulgarius ar į vulgarius panašius veiksmus, pasiūlymus ar netgi užuominas, šiame tyrime keltas tikslas atlikti LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinio reguliavimo Lietuvoje atitikties ultima ratio principo reikalavimams sisteminę analizę pasitelkiant kiekybinį tyrimą bei pasirinktų užsienio šalių teisinio seksualinio priekabiavimo reglamentavimo pavyzdžius.

Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais nustatyta, jog Lietuvoje galiojantis LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas prieštarauja ultima ratio principui, kadangi seksualinio priekabiavimo veikos definicijoje įtvirtintos sąvokos „panašūs“ bei „užuominomis“ trukdo atriboti iš tiesų pavojingą veiką nuo veiksmų, kurie neturėtų patekti į baudžiamosios teisės akiratį.

¹ Autorė yra Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto absolventė, teisėjo padėjėja. Straipsnis parengtas remiantis autorės magistriniu darbu tema „AR LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas Lietuvoje neprieštarauja ultima ratio principui?“. Visi vertimai bei pastabos išnašose, jei nenurodyta kitaip, atlikti autorės.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI

Seksualinis priekabiavimas, ultima ratio principas, veikos kriminalizavimo kriterijai, baudžiamoji atsakomybė, kiekybinis tyrimas.

SANTRUMPOS

EEOC - JAV lygių užimtumo galimybių komisija
ES - Europos Sąjunga
EŽTT - Europos žmogaus teisių teismas
JAV - Jungtinės Amerikos Valstijos
JK - Jungtinė Karalystė
LAT - Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
BK - Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas
VII antraštinė dalis - Jungtinių Amerikos Valstijų 1964 m. Civilinių teisių įstatymo VII antraštinė dalis

IVADAS

Teisės mokslininkai jau kelis dešimtmečius analizuoja seksualinio priekabiavimo sampratą teisės aktuose, aptaria tokio elgesio reglamentavimo probleminius aspektus tarptautiniame bei nacionaliniame lygmenyse ir išreiškia įvairias pozicijas kriminalizuotinių seksualinio priekabiavimo veiksmų atžvilgiu.² Moksliniuose darbuose pažymima, jog seksualinis priekabiavimas sukelia tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes pasekmes³, tokias kaip žemesnė aukos savivertė, išgyvenamas nerimas ir dažnesnis alkoholio vartojimas⁴, potrauminio streso sutrikimas bei trikdžiai karjeros srityje ar kitoje veikloje⁵. Tai, jog minėtas elgesys yra smarkiai paplitęs, rodo ES pagrindinių teisių agentūros atlikto tyrimo duomenys, kuriais apytiksliai apskaičiuota,

² Pvz. Carrie N. Baker, „Sexual Extortion: Criminalizing Quid Pro Quo Sexual Harassment“, *Law & Ineq.* (1995, No. 13(1)), p. 213-251; Golan Luzon „Criminalising Sexual Harassment“, *The Journal of Criminal Law*, (2017, No. 81(5)), p. 359-366; Tatjana Hornle „#MeToo - Implications for Criminal Law?“, *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice*, (2018, Nr. 6(2)), p. 115-135 ir kt.

³ Katherine C. Wong, red., *Sexual Harassment around the Globe*, (Nova Science Publishers, Incorporated, ProQuest Ebook Central, 2010).

⁴ Monika Čeponytė, Kristina Žardeckaitė - Matulaitienė, „Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui“, *Informacijos mokslai*, (2018, Nr. 800), p. 61.

⁵ Shawn Meghan Burn, „The Psychology of Sexual Harassment“, *Teaching of Psychology*, (2019, No. 46(1)), p. 96–103.

kad visose ES valstybėse narėse seksualinį priekabiavimą patyrė nuo 83 mln. iki 102 mln. moterų.⁶

Nors užsienio mokslinėje doktrinoje išreiškiamos pozicijos, kad, siekdamas apsaugoti visuomenę ir asmenis nuo seksualinių priekabiavimų, valstybės turi traktuoti seksualinį priekabiavimą *quid pro quo* kaip nusikaltimą⁷, o atgrasyti nuo seksualinio priekabiavimo gali tik baudžiamoji teisė bei pavojus būti vadinamam „seksualiniu nusikaltėliu“⁸, nei mokslinėje doktrinoje, nei skirtingų šalių seksualinio priekabiavimo reglamentavime nėra vieningos nuomonės dėl to, kokie konkrečiai seksualinio priekabiavimo veiksmai turėtų būti kriminalizuoti. Antai Vokietijoje bei Suomijoje kriminalizuoti tik fiziniai seksualinio priekabiavimo veiksmai, o Prancūzijoje bei Ispanijoje – ir žodiniai bei kiti veiksmai. Lietuvos mokslinėje doktrinoje būtent teisiniai seksualinio priekabiavimo aspektai trumpai aptarti Oleg Fedosiuk, pasak kurio, „panorėjus apkaltinti [seksualiniu priekabiavimu] galima bet ką“⁹, o plačiau nagrinėti tik Vidmanto Dvilaičio¹⁰ bei Pauliaus Veršekio straipsniuose¹¹.

Poreikį tirti seksualinio priekabiavimo reglamentavimo atitiktį *ultima ratio* principui lemia tai, jog nepaisant didelio seksualinio priekabiavimo paplitimo, net ir praėjus keliolikai metų po tokio elgesio kriminalizavimo Lietuvoje, teismų praktika šios veikos atžvilgiu išlieka itin skurdi. Dar 2007 metais atliktoje apklausoje nustatyta, jog tuo metu net apie 90 procentų apklaustų prokurorų nebuvo susidūrę su seksualinio priekabiavimo normos taikymu.¹² Tik šiais metais LAT plačiau pasisakė apie seksualinio priekabiavimo identifikavimo kriterijus.¹³ Vis dėlto ir iš naujausios LAT nutarties nepaaiškėjo, kokie veiksmai galėtų atitikti BK 152 str. kriminalizuotas užuominas ar į vulgarius „panašius“ veiksmus. Be to, nors minėtame straipsnyje pakartotinumą požymis nėra įtvirtintas, LAT nutartyje konstatuota, jog būtent BK 152 str. kriminalizuotų veiksmų pakartotinumą leidžia seksualinio priekabiavimo veiką vertinti kaip pavojingą.¹⁴

⁶ 2014 metais Europos Sąjungos mastu atliktas tyrimas *Violence against women: an EU-wide survey. Main results report* (2014 03 05), <<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>> [aplankyta 2019 11 23].

⁷ Carrie N. Baker, *Sexual Extortion: Criminalizing Quid Pro Quo Sexual Harassment*, *Law & Ineq* (1995, No. 13(1)); G. Luzon „Criminalising Sexual Harassment“ *The Journal of Criminal Law* (2017, Vol. 81(5)).

⁸ Michal Buchhandler-Raphael, „Criminalizing Coerced Submission in the Workplace and in the Academy“, *Colum. J. Gender & L.* No. 19 (2010).

⁹ Oleg Fedosiuk, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“, *Teisės apžvalga*, (2016, Nr. 2(14)), p. 39.

¹⁰ Šiame straipsnyje iš esmės bendrai aptarti skirtingų rūšių atsakomybės už seksualinį priekabiavimą atribojimo klausimai nekecionuojant seksualinio priekabiavimo kriminalizavimo atitikties ultima ratio principui. Vidmantas Dvilaitis, „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“, *Jurisprudencija*, (2004, Nr. 60 (52)).

¹¹ Paulius Veršekys, „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“, *Teisė*, (2008, t. 68), p. 186-198.

¹² Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys, p. 194.

¹³ *Valstybė p. K. P.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2020, Nr. 2K-14-1073/2020).

¹⁴ Ten pat.

Šio straipsnio naujumą pagrindžia aptariama naujausia Konstitucinio teismo doktrina¹⁵ bei šiais metais priimta LAT nutartis seksualinio priekabiavimo byloje¹⁶, kadangi dar nėra mokslinių tyrimų, kuriuose seksualinis priekabiavimas būtų plačiai analizuojamas minėtų sprendimų kontekste. Tyrimo naujumą taip pat pagrindžia autorės atliktas kiekybinis tyrimas, kuriame, skirtingai nuo Pauliaus Veršekio straipsnyje aptariamo kokybinio tyrimo¹⁷, tiriamaisiais pasirinkti teisinio išsilavinimo neturintys visuomenės nariai, taip siekiant išsiaiškinti, ar egzistuoja veikos kriminalizavimui reikalingas daugumos įsitikinimas, jog seksualinis priekabiavimas pažeidžia gyvybiškai svarbias socialines vertybes, gintinas baudžiamosios teisės priemonėmis.

Siekiant atlikti BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinio reguliavimo Lietuvoje atitikties *ultima ratio* principo reikalavimams sisteminę analizę šiame straipsnyje naudoti aprašomasis, lingvistinis teisės aiškinimo, sisteminės analizės, lyginamasis, taip pat mokslinės literatūros bei dokumentų turinio analizės metodai, remtasi autorės atliktu kiekybiniu tyrimu.

KIEKYBINĖ APKLAUSA VYRAUJANČIAI SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO SAMPRATAI NUSTATYTI

Kiekybinė tyrimo metodologija pasirinkta atsižvelgiant į tai, jog buvo siekiama patvirtinti arba paneigti vyraujančias praktines bei teorines nuostatas visuomenės suvokime seksualinio priekabiavimo atžvilgiu.¹⁸ Informacijai surinkti naudotas internetinės apklausos (*Google forms*) tyrimo instrumentas.¹⁹ Jis pasirinktas kaip etiškiausias ir anonimiškiausias duomenų rinkimo būdas, padedantis respondentui nejausti nerimo, išvengti tiesioginio kontakto su apklausos vykdytoju. Siekiant atlikti tyrimą didesniu patikimumo ir tinkamumo laipsniu, buvo apklausti 442 asmenys. Tikslinė tyrimo populiacija - 18 metų ir vyresni Lietuvos gyventojai, kurie neturi teisinio išsilavinimo. Pastarasis kriterijus pasirinktas preziumuojant, jog teisinį išsilavinimą turinčių asmenų atsakymai į apklausos klausimus galėtų būti nulemti jų turimų teisinių žinių.

Geranoriškumo principas internetinės apklausos metu užtikrintas respondentams sukuriant aplinką, padedančią išvengti nerimo ar baimės. Kadangi apklausą atlikti buvo siūloma bendrai visiems internete, o ne kreipiantis į konkretų asmenį, potencialūs respondentai dėl savo dalyvavimo ar atsisakymo dalyvauti tyrime nejautė neigiamo spaudimo.

¹⁵ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d išvada dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai Nr. KT-20-11/2017.

¹⁶ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

¹⁷ Paulius Veršekys, „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“, *Teisė*, (2008, t. 68).

¹⁸ Žr. pvz. W. Lawrence Neuman, *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, Harlow: Pearson, seventh edition, (Essex: Pearson Education Limited, 2014).

¹⁹ Apklausos forma pateikiama autorės magistrinio darbo „Ar LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas Lietuvoje neprieštarauja ultima ratio principui?“, 2020 m., prieduose.

Realizuojant pagarbos asmens orumui principą, respondentams trumpai ir aiškiai paaiškintas tyrimo tikslas, neutraliai bei objektyviai pateikta kita su tyrimu susijusi informacija. Prašant įvertinti apklausoje pateiktus teiginius, norint išvengti atsakymų tendencingumo bei subjektiškumo, stengtasi nevertoti neigiamas emocijas sukeliančių sąvokų.

Savanoriškumo principas įgyvendintas apklausą vykdant savipildos būdu, dalinantis ja platesnėje internetinėje erdvėje, o ne pateikiant konkrečiam asmeniui.

Duomenys apdoroti „SPSS“ programine įranga. Aprašomoji statistika (dažnių lentelės ir grafikai) naudota siekiant išsiaiškinti, ar egzistuoja bendros daugumos įsitikinimas, jog baudžiamoji teisė yra tinkama priemonė kovoje su seksualiniu priekabiavimu, taip pat siekiant patvirtinti arba paneigti vyraujančias praktines bei teorines nuostatas visuomenės suvokime seksualinio priekabiavimo atžvilgiu. Siekiant nustatyti, ar egzistuoja reikšmingas ryšys tarp asmens lyties bei jo pateiktų atsakymų į konkrečius klausimus, buvo naudota inferencinė statistika – Pirsono Chi-kvadrato koeficientas ir kryžminės (angl. *cross-tabulation*) lentelės.²⁰

Ankstesniais kokybiniais bei kiekybiniais tyrimais daugiausiai analizuotas seksualinio priekabiavimo paplitimo mastas, jo atsiradimo priežastys, atskleidžiant ypač didelį seksualinio priekabiavimo, nukreipto į moteris, paplitimo mastą darbinėje aplinkoje.²¹ Tyrimais nustatyta, jog seksualinio priekabiavimo paplitimas yra nepakankamai įvertintas ir vis dar manoma, kad pranešimai apie seksualinį priekabiavimą yra ignoruojami.²² Aukos nuvertina savo patirtis, sunkiai identifikuoja seksualinio priekabiavimą ir yra linkę dėl patirto seksualinio priekabiavimo kaltinti save²³. Nors seksualinio priekabiavimo reiškinio suvokimas skiriasi nuo respondento lyties, seksualinio pobūdžio paslaugų reikalavimas daugumos priskiriamas minėtam reiškiniui²⁴.

Lietuvoje atliktais tyrimais nustatyta, jog seksualinis priekabiavimas nėra ta diskriminacijos rūšis, kurią visuomenė visuotinai suvoktų kaip diskriminaciją²⁵.

Kokybinio tyrimu taip pat nustatyta, jog Lietuvos teisės specialistai išskiria tokias priežastis, lemiančias skurdžią BK 152 str. taikymo praktiką: sudėtingą įrodinėjimo procesą, prastą normos

²⁰ Pilna informacija apie atlikto kiekybinio tyrimo metodologiją pateikiama autorės magistriniame darbe tema „Ar LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas Lietuvoje neprieštarauja ultima ratio principui? “.

²¹ *European Observatory on sexism and sexual harassment at work* (2019 09 30); <https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/116268_rapport_feps-fjj_uk.pdf> [aplankyta 2020 05 10].

²² *International Women's Day: Global misperceptions of equality and the need to Press for Progress* (2018 03 06); <<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/international-womens-day-global-misperceptions-equality-and-need-press-progress>> [aplankyta 2020-05-10].

²³ Monika Čeponytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, „Jaunų suaugusiųjų subjektyviai suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo, atsako į seksualinį priekabiavimą ir seksualinio priekabiavimo pasekmių analizė“, *Visuomenės sveikata*, (2019, 2 (85)) .

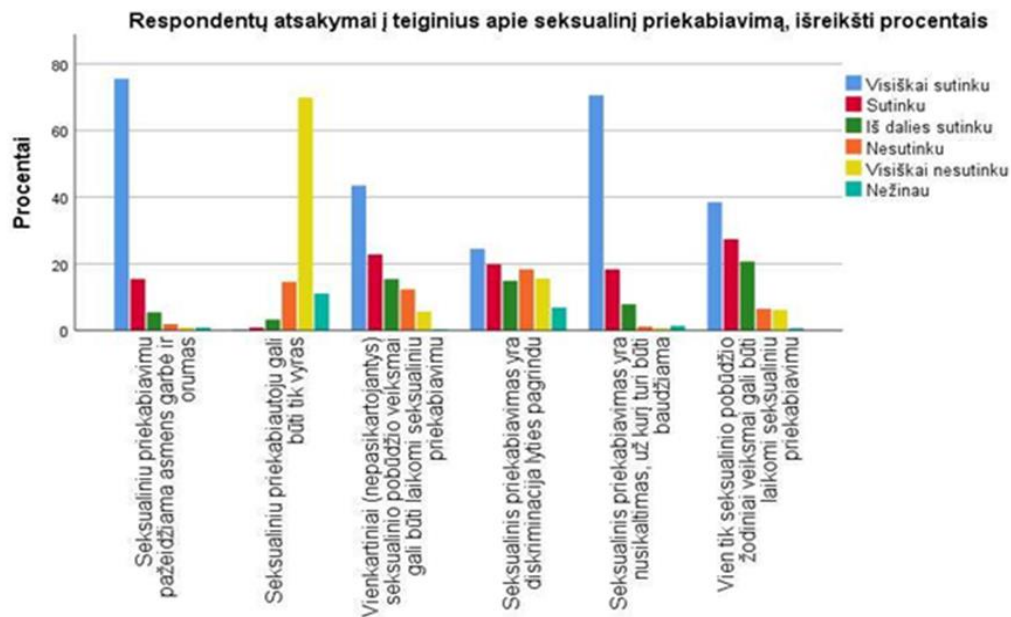
²⁴ Vera Kern, *What do Europeans consider sexual harassment?* (2017 11 12); <<https://www.dw.com/en/what-do-europeans-consider-sexual-harassment/a-41346892>> [aplankyta 2020 04 03].

²⁵ Diana Janušauskienė, „Diskriminacijos suvokimas ir požiūris į lygių galimybių principo užtikrinimą Lietuvoje“, *Filosofija. Sociologija*. (2019, T. 30. Nr. 2), p. 100–107. (Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos instituto užsakymu 2017 m. gruodžio mėn. atlikta reprezentatyvi Lietuvos gyventojų apklausa).

suvokimą bei įsisavinimą visuomenėje, teisiųjų žinių stoką bei baimę. Šios apklausos metu taip pat akcentuotas mažas seksualinio priekabiavimo veikos pavojingumas.²⁶

Aptarus ankstesniais tarptautiniais bei nacionaliniais tyrimais gautus rezultatus, paminėtina, jog šio tyrimo metu apklausa buvo rengiama siekiant nustatyti, ar seksualinio priekabiavimo atžvilgiu egzistuoja veikos kriminalizavimui svarbus kriterijus, jog kriminalizuota veika turi būti daugumos suvokiama kaip nusikalstama. Tyrimas nuo 2007 m. atlikto kokybinio tyrimo, kuomet seksualinio priekabiavimo reiškinys taip pat analizuotas teisine prasme²⁷, be to, jog yra kiekybinis, skiriasi pasirinkta tiriamųjų imtimi ir jos dydžiu – straipsnio autorė pasirinko tirti visuomenėje (ne teisininkų tarpe) vyraujančią sampratą didesniu mastu, kai tuo tarpu kokybiniam tyrimui buvo pasirinkti teisės specialistai. Šiuos du tyrimus taip pat skiria daugiau negu dešimties metų laikotarpis, kurio metu, atsižvelgiant į naujausią teismų praktiką, „Metoo“ judėjimą ir kt., manytina, atsirado pokyčių seksualinio priekabiavimo suvokime.

Grafikas Nr. 1: respondentų atsakymai į teiginius apie seksualinį priekabiavimą

Atlikus kiekybinį tyrimą, buvo nustatyta, kad, nors net apie 73 proc. apklaustųjų teigė, jog visiškai sutinka, kad seksualinis priekabiavimas yra nusikalstama veika, už kurią turi būti baudžiama, paprašyti įvertinti konkrečias teorines situacijas ne taip dažnai rinkosi atsakymą, jog konkretūs veiksmai yra seksualinis priekabiavimas ir priekabiautojui turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Didžiausia seksualinio priekabiavimo sampratos problema išryškėjo minėto reiškinio priskyrimo diskriminacijai dėl lyties aspektu. Tai dar kartą patvirtino ankstesnio tyrimo

²⁶ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys.

²⁷ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys.

rezultatus, jog visuomenė negeba seksualinio priekabiavimo identifikuoti kaip diskriminacijos dėl lyties²⁸. Kita vertus, dauguma respondentų pritarė, jog seksualiniu priekabiavimu pažeidžiama asmens garbė ir orumas. Būtent šios vertybės teisės specialistų buvo įvardintos kaip pagrindinis seksualinio priekabiavimo veikos objektas 2007 m. atliktame kokybiniame tyrime.²⁹

Siekiant išsiaiškinti seksualinio priekabiavimo veiksmų pobūdžio sampratą, apklausiamiesiems buvo pateikta pora teiginių, orientuotų į veiksmų įvertinimą: „Vien tik seksualinio pobūdžio žodiniai veiksmai gali būti laikomi seksualiniu priekabiavimu“ bei „Vienkartiniai (nepasikartojantys) seksualinio pobūdžio veiksmai gali būti laikomi seksualiniu priekabiavimu“. Vertindami pirmąjį teiginį apie 39 proc. apklaustųjų atsakė, jog visiškai su tuo sutinka. Su antruoju teiginiu visiškai sutiko apie 43 proc. apklaustųjų. Vis dėlto, pažymėtina, jog šiuose klausimuose atsakymai buvo pateikti atsižvelgiant į tai, ar konkretūs veiksmai apskritai laikytini seksualiniu priekabiavimu, o ne į tai, jog už juos turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.

Sekančioje skiltyje respondentams buvo pateikiamos teorinės situacijos, kurias buvo prašoma įvertinti baudžiamosios teisės kontekste paaiškinant, jog baudžiamoji atsakomybė yra griežčiausioji atsakomybės rūšis, sukelianti reikšmingas pasekmes pažeidėjui.

Lentelė Nr. 1. Situacijos vertinimas priklausomai nuo respondento lyties (N=442)

Lytis	Darbdavys darbo pokalbio metu kandidatės, dėvinčios atvirus drabužius, teiraujasi jos turėtų lytinių partnerių skaičiaus, krūtinės dydžio bei bando užmegzti fizinį kontaktą.					Pirsono Chi-kvadrato koeficientas (df)
	Tai seksualinis priekabiavimas, už kurį turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė	Tai seksualinis priekabiavimas, tačiau tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė būtų per griežta	Tai nėra seksualinis priekabiavimas	Negaliu tiksliai atsakyti	VISO	
Moteris	72,0%	27,2%	0,5%	0,3%	100%	32,859 (3)*
Vyras	50,7%	43,7%	4,2%	1,4%	100%	

*p<0,05 [0,05 paklaida buvo pasirinkta kaip standartinė kritinė paklaidos riba]

Pažymėtina, jog griežčiausiai baudžiamosios atsakomybės taikymo aspektu tiek vyrų, tiek moterų tarpe buvo vertinama situacija, kurioje buvo atliekami ne tik pakartotiniai žodiniai veiksmai, tačiau taip pat mėginta ir užmegzti fizinį kontaktą. 72 proc. apklaustųjų moterų atsakė, jog tai yra seksualinis priekabiavimas, už kurį turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Tuo tarpu respondentų vyrų, manančių, jog tai yra seksualinis priekabiavimas ir už jį turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, bei vyrų, manančių, jog tai seksualinis priekabiavimas, tačiau baudžiamoji atsakomybė būtų per griežta, procentas pasiskirstė panašiai (atitinkamai 50,7 proc. ir 43,7 proc.). Manytina, jog tokius rezultatus lėmė tai, jog šioje situacijoje aprašytas ne vien žodinis priekabiavimas, tačiau ir fiziniai veiksmai. Tai rodo, kad visuomenė yra linkusi asmens

²⁸ Žr. išnašą 26: Diana Janušauskienė.

²⁹ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys.

pakartotinius intensyvius veiksmus, nukreiptus į nuo jo priklausomą asmenį, priskirti baudžiamosios teisės sričiai, t. y. šių veiksmų atžvilgiu egzistuoja vidinis *ultima ratio* principo kriterijus, jog kriminalizuojama veika turi būti suvokiama kaip smerktina³⁰.

Kitoje situacijoje, kuomet darbdavys savo pavaldinei girdint papasakoja anekdotą apie seksualinius sekretorės ir direktoriaus santykius, apklausiamieji dažniausiai rinkosi atsakymą, jog tai nėra seksualinis priekabiavimas (45,6 proc. moterų ir 73,2 proc. vyrų). Vis dėlto tokius veiksmus BK 152 str. kontekste vertinant formaliai, jie galimai atitiktų minėto straipsnio dispoziciją ir potencialiai būti laikomi seksualinio pobūdžio užuomina. Tai *inter alia* rodo, jog galimai BK 152 str. yra kriminalizuoti nepakankamai pavojingi veiksmai, o dalies minėtame straipsnyje kriminalizuotų veiksmų atžvilgiu neegzistuoja vidinis *ultima ratio* principo aspektas.

Tarp teorinių situacijų taip pat pateikta ir situacija, kurioje asmenų nesiejo priklausomumo ryšys. Apklausiamieji buvo paprašyti įvertinti tokią situaciją: „Bare vaikas, priėjęs prie nepažįstamos merginos, pakviečia ją kartu su juo eiti į viešbučio kambarį ir "pasimėgauti" buvimu dviese. Šiai atsakius - pasišalina.“ Šiuo atveju hipotezė, jog seksualinio pobūdžio vienkartinio pasiūlymo pateikimas neformalioje aplinkoje nebus vertinamas kaip seksualinis priekabiavimas, pasitvirtino. Tiek vyrų (80 proc.), tiek moterų (apie 65 proc.) tarpe populiariausias atsakymas buvo, jog tai nėra seksualinis priekabiavimas.

Be to, kad šis kiekybinis tyrimas patvirtino ankstesnių tyrimų rezultatus, kuriais konstatuota, jog visuomenė nesuvokia seksualinio priekabiavimo kaip diskriminacijos dėl lyties, o vyrai yra tolerantiškesni seksualinio priekabiavimo atžvilgiu ir linkę rečiau atliekamus veiksmus priskirti seksualiniam priekabiavimui, už kurį turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, taip pat prieita naujų išvadų, reikšmingų vertinant seksualinio priekabiavimo veikos reglamentavimą Lietuvoje *ultima ratio* principo kontekste. Išsiaiškinta, jog didžioji dauguma respondentų seksualinį priekabiavimą suvokia kaip nusikalstamus veiksmus, už kuriuos turi būti baudžiama. Taip pat nustatyta, jog veiksmai turi būti nevienkartiniai ir itin pavojingi, kad visuomenė juos pripažintų kaip seksualinį priekabiavimą, už kurį turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, tuo tarpu vien seksualinio pobūdžio užuominos išsakymas nelaikomas baudžiamąją atsakomybę užtraukiančiu veiksmu.

TEISINIS SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO REGLAMENTAVIMAS

Seksualinio priekabiavimo veikos reglamentavimas užsienio šalyse

Nepaistant to, jog kiekybiniu tyrimu atskleista, kad seksualinis priekabiavimas nėra visuomenės suvokiamas kaip diskriminacija dėl lyties, pažymėtina, jog minėto reiškinio terminas atsirado Amerikoje, kuomet buvo siekiama suteikti pagalbą moterims, kenčiančioms nuo seksualinio priekabiavimo pagal VII antraštinę dalį, draudžiančią diskriminacinį darbdavio

³⁰ Aušra Dambrauskienė, „Ultima ratio principo samprata“, Teisė (2015, Nr. 97), p. 119; Sakari Melander, „Ultima Ratio In European Criminal Law“, *Oñati Socio-Legal Series*, (2013, vol. 3, no. 1), p. 49-50.

elgesį.³¹ Nors VII antraštinė dalis ir numatė draudimą diskriminuoti dėl lyties, tačiau seksualinio priekabiavimo draudimas joje nebuvo įvardintas, o 1976 metais byloje *Williams v. Saxbe* pirmą kartą pripažinta, jog seksualinis priekabiavimas yra diskriminacija dėl lyties³², tokį sprendimą motyvuojant tuo, jog jeigu pavaldinė nebūtų buvusi moteris, seksualinio pobūdžio veiksmai jos atžvilgiu nebūtų buvę atlikti. Vis dėlto, pritariama Katherine M. Franke, kuri atkreipia dėmesį, jog nei iš VII antraštinės dalies, nei iš teismų praktikos tiesiogiai neišplaukia, jog diskriminacija dėl lyties apima seksualinį priekabiavimą ir nors teismai šį elgesį pripažįsta VII antraštinės dalies pažeidimu, nepateikia išsamių bei įtikinamų paaiškinamų, kodėl seksualinis priekabiavimas yra diskriminacija dėl lyties.³³ Toks JAV susiklostęs teisinis seksualinio priekabiavimo reglamentavimas kritikuotinas ir todėl, kad jis saugo tik nuo diskriminacijos darbo vietoje, nepaisant to, jog seksualinis priekabiavimas neigiamas pasekmes sukelia ir kitose aplinkose, pvz., mokymosi įstaigose, šeimoje.³⁴ Galiausiai Carrie N. Baker pažymi, jog toks reglamentavimas yra nepakankamas, kadangi nesuteikia baudžiamosios teisės priemonių kovoje su seksualiniu priekabiavimu.³⁵

Kaip ir JAV, Europos Sąjungoje pagrindą seksualinio priekabiavimo problematikos suvokimui, visų pirma, grindė siekis sustabdyti diskriminaciją lyties pagrindu.³⁶ Manytina, jog būtent visuomenėje vyraujančios nuostatos, kad seksualinis priekabiavimas nėra kenksmingas elgesys, lėmė, jog net 40-50 procentų moterų ir 10 procentų vyrų patyrė seksualinį priekabiavimą.³⁷

Dar 2002 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva apibrėžė seksualinį priekabiavimą kaip elgesį, kuomet bet kurios formos nepageidaujamo žodiniu, nežodiniu ar fiziniu seksualinio pobūdžio elgesiu siekiama tikslo pakenkti žmogaus orumui, ypač sukuriant bauginančią, priešišką, žeminančią ar įžeidžiančią aplinką.³⁸ Kiek vėliau Stambule priimta Europos Tarybos Konvencija, įtvirtinusi seksualinio priekabiavimo kaip vienos iš smurto prieš moteris formų sampratą ir numaćiusi, jog Europos Sąjungos šalys už seksualinį priekabiavimą turi taikyti „baudžiamąsias ar kitas teises sankcijas“³⁹, o siekiant užtikrinti bausmės neišvengiamumą ir deramą teismų sistemos paramą nuo smurto nukentėjusioms moterims, priimta Europos

³¹ Keith Dromm, *Sexual Harassment: An introduction to the conceptual and ethical issues*, (Canada: Broadview press, 2012), p. 24-25.

³² Joan Hoff, *Law, Gender, and Injustice: A Legal History of U.S. Women*, (New York: NYU Press, 1994, Vol. 1).

³³ Katherine M. Franke, „What's Wrong with Sexual Harassment?”, *Stanford Law Review*, (1997, vol. 49, no. 4), p. 693, p. 702.

³⁴ Žr. išnašą 2: Carrie N. Baker.

³⁵ Ten pat.

³⁶ Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, kuria susitarta vykdyti moterų diskriminacijos panaikinimo politiką, buvo svarbus žingsnis diskriminacijos dėl lyties draudimo įtvirtinime tarptautiniu mastu. Toliau ši idėja plėtota Europos Bendrijos steigimo sutartyje bei Susitarime dėl socialinės politikos, įpareigojusiame valstybių vyriausybes užimti aktyvią poziciją kovoje su diskriminacija.

³⁷ Glenn M. Gomes et. al., „Prohibiting sexual harassment in the European Union”, *Employee Relations*, (2004, Vol. 26, No. 3), psl. 292.

³⁸ Direktyva, OL L 73, 2002.

³⁹ Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo, Konvencija Nr. 210. (Stambulo konvencija).

Parlamento rezoliucija, kurioje seksualinis priekabiavimas įvardintas „sistemingu pagrindinių teisių pažeidimu“.⁴⁰ Vis dėlto, atsižvelgiant į šalyse galiojančią reguliavimą, kritikuotinas Europos Parlamento sprendimas seksualinį priekabiavimą įvardinti kaip „sunkų nusikaltimą“, nors ir manytina, jog toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į siekį padėti seksualinio smurto aukoms išsivaduoti iš „užburto tylos ir vienišumo rato“.⁴¹

Nors šiais laikais daugelis valstybių greta kitų alternatyvių teisinės gynybos priemonių yra tiesiogiai įtvirtinę ir baudžiamąją atsakomybę⁴², yra šalių, kuriose seksualinis priekabiavimas nėra tiesiogiai kriminalizuojamas⁴³. Aptariant pastarųjų valstybių įstatymus yra diskutuojama, jog galbūt tam tikrais atvejais seksualinio priekabiavimo veiksmai galėtų būti baudžiami taikant straipsnį, tiesiogiai nenumatantį atsakomybės už seksualinį priekabiavimą⁴⁴. Optimalaus balanso seksualinio priekabiavimo teisiniame reglamentavime paieškos skatina atsižvelgti į skirtingoms teisės sistemoms priklausančių šalių reglamentavimą, atskleidžiantį vyraujančią teisinę požiūrį.⁴⁵ (Žr. priedą Nr. 1).

Nepaisant to, jog seksualinio priekabiavimo kaip diskriminacijos samprata susiformavo jau pirmosiose seksualinio priekabiavimo bylose JAV, o vėliau tokia samprata buvo plėtojama ir ES teisės aktuose, analizuojant užsienio šalių baudžiamuosius kodeksus pastebėta, jog šalys yra linkę seksualinio priekabiavimo veiką įtvirtinti seksualinių nusikaltimų skyriuje. Dažniausiai laikoma, jog seksualinis priekabiavimas yra seksualinio apsisprendimo laisvės pažeidimas.⁴⁶ Manytina, kad viena iš tokio reglamentavimo pasirinkimo priežasčių galėtų būti tai, jog skunduose dėl seksualinio priekabiavimo seksualinis veiksmų pobūdis būna toks akivaizdus, jog užimdamas svarbiausią vietą užgožia kontekstinius veiksmus.⁴⁷ Tai atspindi faktas, kad kategorija yra vadinama „seksualiniu priekabiavimu“, o ne, pavyzdžiui, „prievara dėl lyties“.⁴⁸ Pasak Jane Gallop tai, kad teisiniu reguliavimu yra pripažįstama, jog seksualinis priekabiavimas įmanomas nesant diskriminacijos, reiškia, jog jis tampa labiau seksualiniu, o ne diskriminaciniu nusikaltimu.⁴⁹ Svarstyta, jog toks teisinis reiškinys šalių baudžiamojoje teisėje pastebimas visų pirma dėl to, nes pati visuomenė seksualinio priekabiavimo nesuvokia kaip lygiateisiškumo

⁴⁰ Rezoliucija, OL C 346, 2018.

⁴¹ Ten pat.

⁴² Austrija, Prancūzija, Ispanija, Lietuva, Vokietija ir kt.

⁴³ Italija, JAV, Anglija, Gruzija ir kt.

⁴⁴ Pvz. Gruzijos baudžiamajame kodekse nėra įtvirtintas seksualinio priekabiavimo draudimas, tačiau diskutuotina, jog galbūt seksualinio priekabiavimo atvejai galėtų būti baudžiami pagal Gruzijos baudžiamojo kodekso 142 str., kuris kriminalizuoja grubius diskriminacinius veiksmus. Žr. Roselyn Sands et. al. eds., *Labor & Employment Law Strategic Global Topics. Sexual Harassment Law in the workplace around the world*, first edition, (2018), p. 20.

⁴⁵ Hein Kotz and Konrad Zweigert, „Introduction to comparative law“, (1998, Vol. 2).

⁴⁶ Tokia samprata egzistuoja Ispanijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Austrijoje, Lietuvoje.

⁴⁷ Margaret Thornton, „Sexual Harassment Losing Sight of Sex Discrimination“, *Melbourne University Law Review*, (2002, Vol. 26), p. 425.

⁴⁸ Vicki Schultz, „Reconceptualizing Sexual Harassment“, *The Yale Law Journal*, (1998, vol. 107), p.1692.

⁴⁹ Jane Gallop, *Feminist Accused of Sexual Harassment*, (Durham: Duke University Press, 1997), p. 10-11.

pažeidimo, antra, tai lemia suvokimas, jog seksualinio priekabiavimo atveju lengviau įrodyti asmens seksualinio pobūdžio tyčią negu tyčią diskriminuoti.

Šiame kontekste paminėtinas Prancūzijos teisinis reglamentavimas, kuomet nors seksualinio priekabiavimo veika yra įtvirtinta nusikalstamų veikų fizinei ar psichologinei asmens neliečiamybei skyriuje, pačioje veikos sudėtyje numatyta, jog seksualinis priekabiavimas yra seksualinis arba seksistinis elgesys, taip suteikiant tam tikrą nuorodą į sąsają su diskriminacija.⁵⁰ Svarstyta, jog galbūt toks reglamentavimas pasirinktas siekiant labiau priartėti prie ES seksualinio priekabiavimo suvokimo, tuo pačiu vengiant situacijos, kuomet seksualinis priekabiavimas bus tapatinamas tik su diskriminacija dėl lyties ir neįrodžius siekio diskriminuoti nebeliks galimybės asmenį nuteisti už seksualinį priekabiavimą.

Pereinant prie pavojingos veikos požymio lyginamosios analizės paminėtina, jog Vokietijoje⁵¹ bei Suomijoje⁵² seksualiniu priekabiavimu pripažįstami tik fiziniai priekabiavimo veiksmai, kai tuo tarpu Prancūzijoje ir Ispanijoje⁵³ kriminalizuojami ir kitokio pobūdžio veiksmai, be kita ko numatant, jog tai yra įžeidžiantis asmens orumą arba sukuriantis bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią aplinką elgesys. Manytina, jog tokia nuostata, kuri, visų pirma, buvo įtvirtinta EEOC paskelbtose gairėse⁵⁴, o vėliau ir Europos Sąjungos teisėje⁵⁵, pasirinkta siekiant įtvirtinti nuoseklų ir jau kelis dešimtmečius egzistuojantį seksualinio priekabiavimo suvokimą.

Išskirtinas Prancūzijoje įtvirtintas pakartotinumą aspektas, į kurį taip pat patenka ir tokie atvejai, kuomet seksualinio pobūdžio elgesys yra nukreiptas prieš tą pačią auką kelių asmenų suderinta valia. Manytina, jog tokios nuostatos įtvirtinimas baudžiamajame kodekse įgalina „atsijoti“ pakankamo pavojingumo nesiekiančias vienkartiniais veiksmais pasireiškiančias situacijas. Prancūzijos reglamentavimas papildomai numato, jog tuomet, kai siekiant seksualinio pobūdžio veiksmo savo ar trečiojo asmens atžvilgiu panaudojamas rimto pobūdžio spaudimas, baudžiamoji atsakomybė gresia ir už vienkartinį veiksma.

Teismų praktika iliustruoja, kokių konkrečių veiksmų visuma yra laikoma seksualiniu priekabiavimu Prancūzijos baudžiamąjame kodekse prasme: vadovo daugkartiniai siūlymai pavaldinėms moterims po darbo valandų eiti kartu išgerti, nuolatinis su darbo reikalais nesusijusių žinučių siuntinėjimas nepaisant prašymų to nedaryti, komplimentų išsakymas giriant pavaldinės akis bei siūlymas „sušilti“.⁵⁶

⁵⁰ Prancūzijos baudžiamąjame kodekse 222-33 straipsnis, „Seksualinis priekabiavimas“ <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].

⁵¹ Vokietijos baudžiamąjame kodekse 184i str. „Seksualinis priekabiavimas“ <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].

⁵² Suomijos baudžiamasis kodeksas, sekcija 5(a), „Seksualinis priekabiavimas“ <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/32/Finland/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].

⁵³ Ispanijos baudžiamasis kodeksas, 184 straipsnis, „Seksualinis priekabiavimas“ <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].

⁵⁴ 5 Fed. Reg. 74676-77 (November 10, 1980), 29 C.F.R. § 1604.11.

⁵⁵ Direktyva, OL L 73, 2002 ir kt.

⁵⁶ L. Camille Hebert, „Dignity and Discrimination in Sexual Harassment Law: A French Case Study“, *Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice*, (2019, No. 25(1)).

Kita vertus Vokietijos, kurios piliečiai seksualinio pobūdžio juokelio išsakymo bei kitų žodinių veiksmų linę nepriskirti seksualiniam priekabiavimui⁵⁷ bei Suomijos reglamentavimas, kuomet tiesiogiai kriminalizuoti tik fiziniai priekabiavimo atvejai, kelia pagrįstų abejonių, ar visais atvejais yra užtikrinama tinkama seksualinio priekabiavimo aukų apsauga. Akivaizdu, jog pavieniai žodiniai veiksmai, tokie kaip seksualinio turinio anekdoto pasakojimas ar komplimento išsakymas neturėtų būti tapatinami su neabejotinai didesnio pavojingumo fiziniais veiksmais, tokiais kaip kūno vietų lietimasis, bučiavimas. Vis dėlto aptarta Prancūzijos teismų praktika rodo, jog ir kitokiais (ne fiziniais) pakartotiniais seksualinio pobūdžio veiksmais gali būti sukuriamas itin bauginanti ir priešiška aplinka, galinti nuo priekabiautojo priklausomai aukai sukelti reikšmingas pasekmes, tokias kaip nuolatinė baimė, pažeminimas, nepasitikėjimas savimi ir kt.

Seksualinio priekabiavimo pavojingumą, be kita ko, lemia ir aplinka, kurioje jis pasireiškia. Abejotina, ar Prancūzijos, Vokietijos bei Suomijos įstatymų leidėjų sprendimas baudžiamąją atsakomybę už seksualinį priekabiavimą įtvirtinti neatsižvelgiant į priklausomumo ryšio tarp aukos ir priekabiautojo egzistavimą atitinka baudžiamojoje teisėje itin svarbų *ultima ratio* principą. Tokiu reguliavimu seksualinio pobūdžio elgesys bare, nukreiptas į nepažįstamą asmenį, kuris nėra susaistytas pavaldumo santykiais su priekabiautoju ir gali bet kuriuo metu išeiti iš baro ar tiesiog pateikti neigiamą atsakymą, yra prilyginamas seksualinio priekabiavimo atvejui darbo aplinkoje, kuomet seksualiai priekabiuojama prie pagal tarnybą priklausomo asmens. Atsižvelgiant į tai, jog tam tikrose sferose seksualinis priekabiavimas yra pavojingesnis ir potencialiai sukelia didesnes pasekmes (pvz. baimę prarasti darbą, nuolatinį nerimą ir pažeminimą bei nepasitikėjimą savimi darbe, nuolatos būnant toje pačioje aplinkoje), toks reglamentavimas vertintinas kaip per daug išplečiantis kriminalizuotinių seksualinio priekabiavimo atvejų prizmę.

Nors Ispanijoje vietoje priklausomumo požymio pasirinkta išskirti sritis⁵⁸, kuriose pasireiškiantis seksualinis priekabiavimas turi būti kriminalizuotas, manytina, jog tokio reglamentavimo ydingumas išryškėtų pavojingam elgesiui pasireiškus įstatymo leidėjo nenumatytoje aplinkoje.

Atlikta užsienio šalių seksualinio priekabiavimo reglamentavimo analizė atskleidžia, jog seksualinis priekabiavimas, visų pirma, traktuojamas kaip seksualinis nusikaltimas. Vis dėlto kriminalizuotinių seksualinio priekabiavimo veiksmų atžvilgiu pasigendama vieningos praktikos. Dalis valstybių kriminalizuoja tik fizinius seksualinio priekabiavimo veiksmus, kai tuo tarpu kitose valstybėse kriminalizuojami ir žodiniai ar kiti seksualinio priekabiavimo veiksmai. Palyginus kelių skirtingų šalių teisinio seksualinio priekabiavimo reglamentavimo pliusus ir minusus, manytina, jog tokių požymių kaip priklausomumas bei seksualinio pobūdžio veiksmų pakartotinumai įtvirtinimas baudžiamuosiuose kodeksuose padeda „atsijoti“ mažiau pavojingus veiksmus, už kuriuos baudžiamoji atsakomybė neturėtų grėsti. Nors fiziniai seksualinio priekabiavimo veiksmai dažniais atvejais galėtų būti laikomi pavojingesniais už kitokio pobūdžio veiksmus, negalima vienareikšmiškai teigti, jog visais atvejais seksualinio pobūdžio veiksmai, atlikti ne fiziniu būdu, nesieks baudžiamajai atsakomybei taikyti būtinos pavojingumo ribos.

⁵⁷ Europos Parlamentas, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU* (2018), p. 14.; Lucinda Watts, *Germany tolerates men staring at breasts more than most, survey reveals* <<https://www.thelocal.de/20171110/germany-one-of-the-most-tolerant-countries-to-sexist-jokes-in-europe-survey-reveals>> [aplankyta 2020-01-20].

⁵⁸ Tai nuolatinis ar įprastas darbo santykis, mokymo ar paslaugų teikimo ryšys.

Seksualinio priekabiavimo veikos reglamentavimas Lietuvoje

BK įtvirtinta seksualinio priekabiavimo veika padaroma veikiant tiesiogine tyčia. Ji kriminalizuota Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso XXI skyriuje⁵⁹, o naujausioje Kasacinio teismo praktikoje įvardinamas tik vienas tiesioginis ir pagrindinis minėtos veikos objektas – asmens seksualinio apsisprendimo laisvė.⁶⁰ Ji reiškia laisvę savo valia pasirinkti partnerį seksualiniams santykiams, taip pat pasirinkti seksualinio bendravimo su juo būdus bei saugumą nuo bet kokios prievartos, pasireiškiančios seksualiniame gyvenime.⁶¹ Papildomu BK 152 str. objektu laikoma žmogaus garbė ir orumas.⁶² Tai, jog seksualiniu priekabiavimu pažeidžiama asmens garbė ir orumas, patvirtina ir autorės atlikto kiekybinio tyrimo rezultatai. Vis dėlto įvairūs mokslininkai savo darbuose seksualinį priekabiavimą sieja su diskriminacija dėl lyties⁶³, tokia samprata įtvirtinta LR moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme⁶⁴ bei Konstitucinio teismo praktikoje⁶⁵, tačiau pati visuomenė, kaip atskleidė autorės atliktas kiekybinis tyrimas, negeba seksualinio priekabiavimo identifikuoti kaip diskriminacijos dėl lyties. Manytina, jog akivaizdus kaltininko seksualinis siekis lemia seksualinio pobūdžio veiksmų priskyrimą seksualiniams nusikaltimams.

Moksliniame diskurse pabrėžiama, kad veikos teisinis apibūdinimas kaip nusikalstamos turi būti pateikiamas išsamiai, tiksliai bei aiškiai, turėti kuo vienodesnį ir tikslesnį sąvokų apibūdinimą.⁶⁶ Vis dėlto Oleg Fedosiuk pažymi, jog dėl požymio „vulgarūs ar panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos“ galima spręsti, jog „panorėjus apkaltinti [seksualiniu priekabiavimu] galima bet ką“.⁶⁷ Tai rodo, jog egzistuoja poreikis tirti, ar BK 152 str. įtvirtintos pavojingos veikos apibrėžimas įgyvendina *ultima ratio* principo reikalavimus.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Žin.* (2000, Nr. 89-2741).

⁶⁰ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

⁶¹ Albertas Milinis ir kiti, *Lietuvos baudžiamoji teisė, specialioji dalis*, pirmoji knyga, (Vilnius: Justitia, 2013), p. 133.

⁶² Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

⁶³ Žr. pvz. Linda Clarke „Sexual Harassment Law in the United States, the United Kingdom and the European Union: Discriminatory Wrongs and Dignitary Harms“, *Common Law World Review* (2007, vol. 36 iss. 2), p.p. 79-105; Laima Vengalė, *Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos*, (2012) ir kt.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, TAR (2016-11-17, Nr. 26966), 2 str. 1d, 6 d.

⁶⁵ Lietuvos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d išvada dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai Nr. KT-20-11/2017.

⁶⁶ Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė*, (2012 Nr. 82), p. 26.

⁶⁷ Žr. išnašą 9: Oleg Fedosiuk, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“, p. 28-47.

Esminė seksualinio priekabiavimo veikos sąvoka „vulgarus“ lietuvių kalbos žodyne apibūdinama kaip „šiurkštus“, „storžieviškas“. ⁶⁸ Vulgariais veiksmais išreiškiamas siekis seksualiai bendrauti ar imituojamas toks elgesys. ⁶⁹ Manytina, jog tai galėtų būti kito asmens bučiavimas, intymių vietų lietimasis, apatinio trikotažo dovanojimas ir pan. Kita vertus, įsivaizduoti, kokie konkretūs veiksmai būtų laikomi panašiais į vulgarius, yra gana sudėtinga, kadangi tikslaus tokių veiksmų apibrėžimo nerandama nei mokslinėje literatūroje, nei teismų praktikoje. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog seksualiniu priekabiavimu už panašius į vulgarius veiksmus galėtų būti pripažįstamas labai plataus spektro elgesys, o tai, kas yra „panašūs veiksmai“ ar „nepanašūs veiksmai“, priklauso nuo itin subjektyvaus kiekvieno žmogaus suvokimo. Nors ir galėtų būti svarstoma, jog panašių veiksmų kriminalizavimas, įtvirtintas siekiant „apimti“ daugiau seksualinio priekabiavimo atvejų, reikėtų nepamiršti apie baudžiamąją teisę būtiną pavojingumo ribą bei *ultima ratio* principo keliamus reikalavimus. Pritartina Oleg Fedosiuk nuomonei, jog taikant tikslumo stokojančias normas teisme yra tarsi spėliojama, ar konkretūs veiksmai apskritai yra nusikalstami, o kaltinamasis tokiaime procese tampa „bandomuoju triušiu“. ⁷⁰ Taigi, siekiant nuoseklesnio seksualinio priekabiavimo suvokimo, *ultima ratio* principo reikalavimų įgyvendinimo bei tinkamo kaltinamojo teisių užtikrinimo, baudžiamoji atsakomybė už panašius į vulgarius veiksmus neturėtų kilti.

Manytina, jog pasiūlymai šio straipsnio kontekste galėtų reikšti kvietimą kartu praleisti vakarą, atlikti intymaus pobūdžio veiksmus ir t.t. Tuo tarpu sąvoka „užuomina“ lietuvių kalbos žodyne apibūdinama kaip užsiminimas, trumpas paminėjimas, kokios nors smulkmenos priminimas. ⁷¹ Atsižvelgiant į tai, jog mintys užuominomis nėra tiesiogiai išsakomos, o tik paminima, jog, pvz., darbuotoja dėvi labai trumpą sijoną, tai galėtų reikšti, jog darbdavys siekia tam tikro seksualinio bendravimo, tačiau taip pat gali reikšti ir tai, jog darbuotojos apranga neatitinka įstaigoje nustatytų konkrečių aprangos reikalavimų. Dar vienas pavyzdys galėtų būti seksualinio pobūdžio juokelio išsakymas, kuomet toks poelgis galėtų turėti tam tikrą potekstę, tačiau taip pat galėtų atrodyti ir visiškai nereikšmingas.

Nors baudžiamajame įstatyme nėra numatyta, jog seksualinio pobūdžio veiksmai turi būti pakartotiniai, toks reikalavimas nustatomas LAT praktikoje, kurioje nurodoma, kad: „meilininimasis, pasiūlymas, užuomina į intymius santykius tampa seksualiniu priekabiavimu, kai tai daroma pakartotinai po to, kai į tokį poelgį buvo reaguota nedviprasmiškai neigiamai“. ⁷² Toks teismo sprendimas, atsižvelgiant į pozityvų Prancūzijos reguliavimo pavyzdį, vertintinas teigiamai. Vis dėlto svarstyta, ar toks teisinis reguliavimas yra pakankamas, kadangi baudžiamajame kodekse įsakmiai neįtvirtinus, jog yra reikalinga įrodyti seksualinių veiksmų pakartotinumą, yra pažeidžiamas *ultima ratio* principas, kuris svarbus ne tik teisės taikymo, tačiau ir įstatymų leidybos procese. Be to, vadovaujantis naujausiąja LAT nutartimi, nebelineka galimybės taikyti baudžiamąją atsakomybę už itin įžeidžiantį, tačiau vienkartinį seksualinio priekabiavimo veiksma, kuomet, pavyzdžiui, darbdavys „sugriebia“ savo pavaldinei už krūtų.

⁶⁸ Lietuvių kalbos žodynas, <<http://www.lkz.lt/?zodis=vulgarus&lns=-1&les=-1&id=30141100000>>, [aplankyta 2020 01 26].

⁶⁹ Žr. išnašą 90: Albertas Milinis ir kiti, p. 185.

⁷⁰ Žr. išnašą 9: Oleg Fedosiuk „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“, p. 31.

⁷¹ Lietuvių kalbos žodynas, <<http://www.lkz.lt/?zodis=u%C5%BEuomina&lns=-1&les=-1&id=27044320000>>, [aplankyta 2020-01-26].

⁷² Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

Išanalizavus BK 152 str. įtvirtintą veikos apibrėžimą „vulgarūs ar panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos“ pastebima, jog veiksmų, kuriais gali pasireikšti baudžiamąją atsakomybę užtraukiantis seksualinis priekabiavimas, sąrašas yra pernelyg išplėstas. Atsižvelgiant į tai, jog sąvoka „vulgarūs veiksmai“ gali būti suvokiama kaip šurkštūs, storžieviški veiksmai bei į tai, jog priekabautojo tikslas yra seksualinis bendravimas ar pasitenkinimas, svarstyтина, ar sąvokos „panašūs veiksmai“ įtvirtinimas nėra perteklinis. Viena vertus, abstraktesnės sąvokos įtvirtinimas baudžiamajame kodekse, vystantis vis naujesnėms seksualinio priekabiavimo formoms, suteiktų teismams galimybę vertinti daugiau atvejų, kita vertus, atsižvelgiant į tai, jog Lietuvoje už seksualinį priekabiavimą yra galima ne tik baudžiamoji atsakomybė, net ir susiaurinus seksualinio priekabiavimo veikos apibrėžimą bei būdus, kuriais jis atliekamas, išliktų galimybė taikyti kitų rūšių, pvz., drausminę, administracinę, civilinę atsakomybes. Panaši išvada prieita ir analizuojant sąvoką „uzuomina“. Manytina, jog atsižvelgiant į skirtingą galimą užuominų interpretavimą, baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas vien tik už tam tikrų užuominų išsakymą yra netikslingas bei neproporcingas.

Dar vienas būtinas požymis, kuris turi būti nustatytas identifikuojant seksualinio priekabiavimo veiką – aukos priklausomumas nuo seksualinio priekabiavimo veiksmus atlikusio asmens. Priklausomumas BK 152 straipsnyje apibūdinamas kaip „tarnybinis“ arba „kitoks priklausomumas“. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne nurodoma, jog sąvoka „priklausomas“ gali būti suprantama kaip: „susijęs priežasties ir pasekmės santykiu“ arba „esantis valdžioje, nelaisvas“.⁷³ Pati tarnybinio priklausomumo sąvoka suponuoja išvadą, jog jis pasireiškia tuo, kad priekabautojas ir auka yra susiję darbiniais, tarnybiniais santykiais. Tokie santykiai gali būti numatyti įstatymuose ir kituose norminiuose aktuose, kurie reglamentuoja asmenų tarnybinius santykius, pvz., Darbo kodekse, Valstybės tarnybos įstatyme ir kt. Tai gali būti viršininko ir darbuotojo, karininko ir kario santykiai, kuomet asmenys, prie kurių priekabiaujama, yra visiškai arba iš dalies priklausomi nuo kaltininko tarnybinių veiksmų.⁷⁴

Tuo tarpu kitoks asmens priklausomumas yra platesnė sąvoka, kuri baudžiamajame kodekse nėra detalizuota. Manytina, jog toks reglamentavimas pasirinktas tam, jog į baudžiamosios atsakomybės taikymo akiratį būtų galima įtraukti visus priklausomumo santykius, kurių neapima pirmoji tarnybinio priklausomumo sąvoka. Kitoks priklausomumas gali pasireikšti iš su tarnybiniais santykiais nesusijusių įstatymų nuostatų išplaukiančiu priklausomumu, sutartinių santykių atsirandančiu priklausomumu ar materialiniu priklausomumu.⁷⁵ Lietuvos Kasacinio teismo praktikoje pripažinta, jog kitoks priklausomumas nuo kaltininko gali pasireikšti įvairiomis formomis, tačiau priklausomumo santykiai turi turėti objektyvų pagrindą, kuris patvirtintų, jog kaltininką ir nukentėjusįjį sieja ryšys, kaltininkui leidžiantis savo sprendimais esmingai paveikti nukentėjusiojo padėtį⁷⁶, kas reikštų, jog tai, *inter alia*, apima situacijas, kai auka gyvena pas priekabautoją, yra materialiai ar kitaip nuo jo priklausoma ar kuomet keleivė yra priklausoma nuo taksi vairuotojo, valdančio transporto priemone.

Pažymėtina, jog naujausioje LAT praktikoje konstatuota, jog nuo 2017 metų priėmus naujas LR darbo kodekso nuostatas bei į darbo santykius įtraukus šalių ikisutartinius santykius, už darbdavio atliekamus seksualinio priekabiavimo veiksmus, nukreiptus prieš kandidatę darbo

⁷³ Lietuvių kalbos žodynas, <<http://www.lkz.lt/?zodis=priklausomas&lns=-1&les=-1&id=22269710000>> [aplankyta 2019 11 07].

⁷⁴ Žr. išnašą 10: Vidmantas Dvilaitis, p. 110.

⁷⁵ Ten pat.

⁷⁶ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

pokalbio metu, galėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą esant tarnybiniam priklausomumui. Vis tik, atsižvelgiant į tai, jog byloje nagrinėti veiksmai buvo atlikti prieš įsigaliojant naujai darbo kodekso redakcijai, jie nebuvo pripažinti seksualiniu priekabiavimu baudžiamojo kodekso prasme. Nors sutiktina su teismo sprendimu, jog tarnybinis priklausomumas negalėjo atsirasti dar neįsigaliojus atitinkamoms nuostatomis LR darbo kodekse, visgi svarstyтина, ar už veiksmus, atliktus iki naujos darbo kodekso redakcijos, negalėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už seksualinį priekabiavimą esant ne tarnybinio, tačiau kitokio priklausomumo santykiams. Tokį požiūrį pagrįstų šioje byloje prokuroro pateikti argumentai, jog tik nuo Seimo nario priklausė, kuri iš kandidačių bus priimta į pretenduojamas pareigas.⁷⁷ Tai rodytų, jog pretendentė, esanti sunkioje materialinėje padėtyje, galėtų būti paveikta Seimo nario turimos įtakos bei tapti nuo jo priklausoma. Todėl svarstyтина, ar galima vienareikšmiškai teigti, jog sprendimas priimti ar nepriimti asmenį į darbą negali esmingai paveikti tokio asmens padėties ir dėl nepriėmimo į darbą neigiami padariniai neatsiranda. Galiausiai diskutuotina, ar minėtu atveju, neįsigaliojus atitinkamoms darbo kodekso nuostatomis, toks ryšys tarp darbdavio ir kandidatės nėra vertintinas kaip kitoks priklausomumas.

Taigi. Atlikta priklausomumo požymio analizė atskleidė, jog kitokio priklausomumo sąvokos įtvirtinimas suteikia teismui plačios diskrecijos teisę spręsti, kokie tarp asmenų susiklostę ne tarnybiniai santykiai turi būti traktuojami kaip pakankami baudžiamosios atsakomybės taikymui. Nors vien iš BK 152 str. normos nepavyksta identifikuoti, kokie santykiai yra laikomi „kitokiu priklausomumu“, vis dėlto, gana išsamus paaiškinimas randamas Kasacinio Teismo praktikoje. Atsižvelgiant į tai, jog bet koks priklausomumas gali lemti tam tikras kliūtis siekiant pasipriešinti seksualiniam priekabiavimui, manytina, jog sprendimas neįtvirtinti baigtinio santykių, laikomų kitokiu priklausomumu, sąrašo, padeda išvengti teisinės spragos atsiradimo, kuomet susiklosčius specifiniam baudžiamajame kodekse neįvardintam priklausomumo ryšiui nebūtų galimybės taikyti baudžiamosios atsakomybės.

Minėtos normos sudėtyje numatytas alternatyvus tikslas – seksualinis bendravimas arba pasitenkinimas. Aukščiau aptartoje naujausioje Kasacinio teismo praktikoje pripažįstama, jog nustatant kaltininko tikslo (ne)buvimą yra analizuojamas kaltininko elgesys prieš nukentėjusįjį asmenį: seksualinio priekabiavimo būdas, atliktų fizinių veiksmų apimtis, išsakytų pasiūlymų ar užuominų turinys. Taip pat vertinamas ir tokio elgesio sistemiskumas bei intensyvumas, aplinka bei kitos aplinkybės, galinčios patvirtinti arba paneigti kaltininko tikslą.⁷⁸ Kadangi šio nusikaltimo sudėtis yra formalioji, tai, ar kaltininkas pajuto seksualinį pasitenkinimą arba malonumą, privalomai nėra nustatinėjama.

Kadangi tikslas yra subjektyvusis požymis, kuris objektyviai nematomas ir išsiaiškinamas tik tam tikrų aplinkybių pagalba stengiantis „perskaityti“ kaltininko mintis, problema gali tapti įrodinėjimo procesas. Pavyzdžiui, byloje, kurioje mokytojas be kitų veiksmų buvo kaltinamas pateikęs pasiūlymą mokinėi „sutvarkyti tyliai už spintos, kad kiti negirdėtų, o jai tyliai nemokant, eiti kartu į privatų namą“, ką visi nukentėjusieji suprato kaip kvietimą seksualiai bendrauti, teismas sprendė, jog pastarasis pasiūlymas buvo išprovokuotas pačios mokinės, kuri mokytojui žodį „sutvarkykite“ pasakė turėdama mintyje sutvarkyti jos pažymius. Mokytojas nepripažintas kaltu atsižvelgiant ir į tai, jog jo atsakyme nebuvo detalizuota, ką jis siūlo „sutvarkyti“, o duomenų, kad pasakydamas šią frazę mokytojas būtų turėjęs tikslą seksualiai bendrauti ar

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat.

pasitenkinti, nebuvo.⁷⁹ Toks vertinimas tik dar kartą pagrindžia nuomonę, jog baudžiamoji atsakomybė už užuominas neturėtų būti taikoma, kadangi sunku vienareikšmiškai nustatyti kaltininko tyčią tokių veiksmų atžvilgiu, o galiausiai visos abejonės yra vertinamos jo naudai. Atsižvelgiant į kiekybinio tyrimo rezultatus, kuomet visuomenė baudžiamosios teisės sričiai priskiria tik nedviprasmiškus ir pakartotinius veiksmus ar pasiūlymus, manytina, jog vien tik užuominų (kurias dažniausiai galima suvokti dviprasmiškai) išsakymas neturėtų būti kriminalizuojamas.

Vis dėlto kitoje byloje, kuomet atlikti ne tik žodiniai seksualinio priekabiavimo veiksmai (komentarai apie lyties organus bei siūlymai pabūti dviese), tačiau taip pat liestos pavaldžios darbuotojos šlaunys bei kitos kūno vietos, pirmosios instancijos teismas taip pat nenustatė siekio sulaukti seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo. Šis sprendimas buvo pakeistas apeliacinėje bei kasacinėje instancijose. Konstatuota, jog kaltinamojo atliktų veiksmų intensyvumas ir jų tęstinumas, atlikimo vieta ir laikas, kaltinamojo Seimo nario statusas ir turėti įgaliojimai leidžia tokius veiksmus vertinti kaip atliktus siekiant seksualiai bendrauti ar pasitenkinti.⁸⁰ Manytina, jog kitoks sprendimas galėtų būti priimamas tokiu atveju, kuomet išsakomi neigiami komentarai apie asmens išvaizdą, tačiau jis nėra liečiamas, kviečiamas praleisti laiką dviese. Šie veiksmai galėtų būti atlikti siekiant pažeminti asmens orumą bei neturint tikslo sulaukti seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo. Tokiu atveju, atsižvelgiant į tai, jog baudžiamajam nusižengimui būtinas specialusis tikslas – siekimas seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, o tikslas pakenkti asmens orumui būdingas administraciniam teisės pažeidimui, asmeniui galėtų būti taikoma administracinė, bet ne baudžiamoji atsakomybė. Aptartos bylos rodo, jog įrodinėjimo procesas seksualinio priekabiavimo bylose yra labai svarbus bei gali nulemti skirtingą tam tikrų veiksmų interpretavimą kaltinamojo turėto tikslo atžvilgiu. Vis dėlto manytina, jog naujausia LAT nutartis, kurioje išsamiai pasisakoma apie seksualinio priekabiavimo veikoje numatyto tikslo identifikavimą „pagelbės“ priimant sprendimus tolesnėse seksualinio priekabiavimo bylose.

Taigi išanalizavus BK 152 str. teisinį reguliavimą lyginamojoje perspektyvoje išskirtini jo teigiami bei neigiami aspektai. Nors manytina, jog seksualinio priekabiavimo priskyrimas seksualinio pobūdžio nusikalstamoms veikoms pasirinktas dėl akivaizdaus priekabiautojo seksualinio pobūdžio tikslo, nepateikiant nuorodos į diskriminacinį šios veikos pobūdį galimai ribojamos galimybės užkirsti kelią asmenų lygybės pažeidimams darbo vietoje. Atliekant analizę taip pat nustatyta, jog sąvokų „tarnybinis priklausomumas“ bei „kitoks priklausomumas“ įtvirtinimas baudžiamajame kodekse kartu su Kasacinio teismo praktika prisideda prie tinkamo teisinės sistemos funkcionavimo ir įgalina taikyti baudžiamąją atsakomybę pavojingiausiais seksualinio priekabiavimo atvejais. Vis dėlto manytina, jog atsakomybės už vienkartinį ne fizinį seksualinio pobūdžio veiksmus, vienkartinę ar daugkartinę užuominą bei „panašius“ į vulgarius veiksmus, pasiūlymus ar užuominas numatymas trukdo identifikuoti pavojingiausius seksualinio priekabiavimo atvejus bei atskirti juos nuo veiksmų, kurie neturėtų būti kriminalizuojami. Taip pat konstatuotina, jog į vulgarius panašių veiksmų, pasiūlymų, užuominų (taip pat ir vulgarių) kriminalizavimas BK 152 str. normoje netenka prasmės dėl itin ribotų galimybių baudžiamajame procese atlikus vien minėtus veiksmus įrodyti kaltinamojo seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo siekį.

⁷⁹ *Valstybė p. R. K.*, Panevėžio apygardos teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2009, Nr. 1A-441-168-2009).

⁸⁰ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

Aptarus Lietuvoje bei pasirinktose užsienio šalyse galiojančią baudžiamąjį seksualinio priekabiavimo reglamentavimą, paskutiniame šio darbo skyriuje bus išskiriami *ultima ratio* principo esminiai reikalavimai, kurių kontekste bus stengiamasi atsakyti į klausimą, ar BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas Lietuvoje neprieštarauja *ultima ratio* principui.

BK ĮTVIRTINTOS SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO VEIKOS TEISINIO REGULIAVIMO LIETUVOJE ATITIKTIS *ULTIMA RATIO* PRINCIPUI

Tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių mokslinėje doktrinoje *ultima ratio* principas baudžiamosios teisės kontekste visų pirma suvokiamas kaip paskutinė, kraštutinė priemonė visuomeninių santykių reguliavimui.⁸¹ LAT praktikoje ne kartą pabrėžta, jog baudžiamoji atsakomybė demokratinėje visuomenėje turi būti suvokiama kaip kraštutinė (*ultima ratio*) priemonė, kuri saugomų teisinių gėrių ir vertybių apsaugai naudojama tik tada, kai švelnesnėmis priemonėmis tų pačių tikslų negalima pasiekti.⁸² Analizuojant šio principo reikšmę baudžiamosios teisėje paminėtina, jog būtent jis padeda išvengti pernelyg didelio veikų kriminalizavimo bei įgalina tinkamą teisės taikymo procesą.⁸³

Aušra Dambrauskienė išskiria du *ultima ratio* principo aspektus - išorinį bei vidinį. Išorinis aspektas reiškia, jog ginant įvairius teisinius gėrius pirmenybė teikiama švelnesnėms teisinėms priemonėms, o baudžiamoji atsakomybė taikoma tik nuo pačių pavojingiausių kėsinių. Vidiniu aspektu užtikrinama vidinė baudžiamosios teisės darna. Šis aspektas pasireiškia tuo, jog kriminalizuojama veika turi būti suvokiama kaip smerktina.⁸⁴ Pastarojo aspekto egzistavimą seksualinio priekabiavimo atžvilgiu pagrindžia autorės atliktas kiekybinis tyrimas, atskleidęs, kad dauguma visuomenės narių seksualinį priekabiavimą suvokia kaip nusikalstamus veiksmus, už kuriuos turi būti baudžiama.

Ultima ratio principas mokslinėje doktrinoje *inter alia* suvokiamas kaip kriminalizacijos kriterijus.⁸⁵ Pasak Oleg Fedosiuk, jis pasireiškia kaip suvokimas, jog: „legitimus kriminalizavimo aktas turi būti pagrįstas ne tik vertinamo elgesio pavojingumu ir ginamo teisinio gėrio svarba, bet ir baudžiamosios atsakomybės būtinumu, efektyvumu ir ekonominiu tikslingumu“.⁸⁶ Visų pirma paminėtina, jog baudžiamosios teisės priemonėmis saugomi tik tokie teisiniai gėriai, kurie bendru

⁸¹ G. Nilsson ir kiti red., *Rape Narratives in motion* (London: Palgrave Macmillan, 2019); Darius Pranka, *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamosios teisėje* (daktaro disertacija, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2012) ir kt.

⁸² *Valstybė p. E. S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, baudžiamųjų bylų skyrius (2016, Nr. 2K-466-489/2016) ir kt.

⁸³ Žr. Pvz. O. Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (Ultima ratio): Teorija ir realybė“, *Jurisprudencija*, (2012 Nr. 19(2)).

⁸⁴ Žr. išnašą 30: Aušra Dambrauskienė.

⁸⁵ Žr. pvz. V. Pavilonis, „Baudžiamosios politikos pagrindai“, *Justitia* (1996), mintis tekste: G. Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė* (2012), p. 15.

⁸⁶ Žr. išnašą 83: Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (Ultima ratio): Teorija ir realybė“, p. 722.

visuomenės susitarimu yra pripažįstami svarbiais bei reikšmingais.⁸⁷ Anksčiau minėta, jog seksualinio priekabiavimo veika BK įtvirtinta nusikalstamų veikų, kurių pagrindinis objektas yra seksualinio apsisprendimo laisvė ir neliečiamumas, skyriuje, o naujausioje Kasacinio teismo praktikoje pagrindiniu seksualinio priekabiavimo veikos objektu įvardinama asmens seksualinio apsisprendimo laisvė.⁸⁸ Aptariant minėtą laisvę mokslinėje doktrinoje pažymima, jog tai yra „viena iš svarbiausių prigimtinių žmogaus teisių, kurią padeda užtikrinti nuostatos, numatančios baudžiamąją atsakomybę už lytinius nusikaltimus“.⁸⁹ Nors lyginamoji analizė atskleidė, kad valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose seksualinis priekabiavimas visų pirma siejamas su seksualiniais nusikaltimais, ES teisės aktais konstatuojant, jog seksualiniu priekabiavimu pažeidžiamos pagrindinės aukos laisvės, visų pirma akcentuojami lyčių lygybės (kuri įvardijama kaip pagrindinė ES vertybė) bei orumo pažeidimai. Minėtą vertybių sampratą papildo ir LR Konstitucinio Teismo išvada, kurioje *inter alia* konstatuota, jog seksualinis priekabiavimas yra viena iš LR Konstitucijos draudžiamo diskriminavimo (kartu ir žmogaus orumo žeminimo) formų, kuria taip pat kėsinama ir į fizinį ar psichinį asmens neliečiamumą.⁹⁰ Tai, jog seksualinio priekabiavimo elgesiu sukuriama prielaidos prigimtinių, Konstituciniu lygmeniu⁹¹ saugomų bei ES teisės aktuose akcentuojamų vertybių pažeidimui lemia, kad valstybės narės yra skatinamos seksualiniams priekabautojams taikyti baudžiamąsias ar kitas sankcijas⁹² bei neleidžia suabejoti, jog minėtu elgesiu pažeidžiami svarbūs teisiniai gėriai.

Kita vertus, kriminalizavimo kontekste svarbu ne tik formalus nustatymas, jog baudžiamuoju įstatymu ginami svarbiausi teisiniai gėriai. Vladas Pavilionis taip pat pažymi, jog tai, ar už atitinkamus veiksmus gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, rodo daugumos įsitikinimas, kad baudžiamasis įstatymas gina tas socialines vertybes, kurios yra gyvybiškai svarbios, kad visuomenėje vyrautų pageidaujama tvarka.⁹³ Minėtą nuostatą pagrindžia ir LR Konstitucinio teismo doktrina, kurioje pripažįstama, jog veikų kriminalizavimo procesas yra siejamas su visuomenėje vykstančiais socialiniais reiškiniais.⁹⁴ Lyginant seksualinio priekabiavimo veikos teisinį reglamentavimą skirtingose šalyse pastebėta, jog egzistuoja ryšys tarp visuomenėje vyraujančių nuostatų bei konkrečių veiksmų kriminalizavimo, kas laikytina tinkamu reglamentavimu atsižvelgiant į *ultima ratio* principo vidinį aspektą. Antai Italijoje, kur minėtas elgesys suvokiamas kaip vyriškumo demonstravimas, nėra tiesiogiai įtvirtintos baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą⁹⁵, o Vokietijoje, kurioje žodiniai seksualinio priekabiavimo veiksmai nėra kriminalizuojami, piliečiai taip pat nėra linkę žodinių

⁸⁷ Inga Daukšaitė, „Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje“, *Teisė*, (2011, t. 79), p. 72.

⁸⁸ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

⁸⁹ Žr. išnašą 90: A. Milinis ir kiti, p. 132.

⁹⁰ Žr. išnašą 94: Dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

⁹¹ LR Konstitucija, Lietuvos aidas (1992, Nr. 220-0), 21 str., 29 str.

⁹² Rezoliucija, OL C 346 ir kt.

⁹³ V. Pavilionis, „Baudžiamosios politikos pagrindai“, Justitia (1996), mintis tekste: G. Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika“, *Teisė*, (2012), p. 15.

⁹⁴ Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 dienos nutarimas.

⁹⁵ Europos parlamentas, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU* (2018).

veiksmų priskirti seksualiniam priekabiavimui.⁹⁶ Autorės atliktas kiekybinis tyrimas atskleidė, jog intensyvūs, pakartotiniai, vulgarūs veiksmai daugumos Lietuvoje suvokiami kaip nusikalstami. Tuo tarpu vienkartiniai, ne fiziniai, mažo intensyvumo veiksmai bei veiksmai, pasireiškiantys neformalioje aplinkoje, tokioje kaip baras, buvo priskiriami civilinės teisės reguliavimo sričiai arba iš viso nelaikomi seksualiniu priekabiavimu. Taigi, viena vertus, tyrimas atskleidė, kad dauguma respondentų seksualinį priekabiavimą laiko nusikalstamais veiksmais, už kuriuos turi būti baudžiama, kas rodo visuomenėje vyraujančią suvokimą, kad tai yra nusikalstama veika. Kita vertus, ne visi veiksmai, kurie formaliai atitinka BK įtvirtintą seksualinio priekabiavimo veikos apibrėžimą, respondentų vertinti kaip užtraukiantys baudžiamąją atsakomybę. Tai rodo, jog *ultima ratio* principo kontekste svarbus kriterijus, jog visuomenėje vyrautų įsitikinimas, kad seksualinio priekabiavimo įtvirtinimas baudžiamajame kodekse yra tikslingas, egzistuoja pačios veikos atžvilgiu, tačiau analizuojant konkrečių veiksmų, įtvirtintų seksualinio priekabiavimo veikos sudėtyje atitiktį *ultima ratio* principui išryškėja problema, jog ne visi veiksmai visuomenės yra suvokiami kaip pavojingi bei pažeidžiantys svarbiausius teisinius gėrius.

Vertinant analizuojamos nusikalstamos veikos definicijos aiškumą pritarina Oleg Fedosiuk nuomonei, jog *ultima ratio* principui abstrakti veikos definicija yra priešinga todėl, jog tai leidžia nepagrįstai baudžiamosios atsakomybės sričiai priskirti kitų teisės šakų reguliuojamus santykius.⁹⁷ Definicijos aiškumas ir konkretumas yra vienas iš svarbiausių aspektų baudžiamosios atsakomybės legitimumui.⁹⁸ Vis dėlto, kaip pagrįstai pastebi Paulius Veršekys, BK 152 straipsnio dispozicija veikos atžvilgiu nėra tiksliai apibrėžta.⁹⁹ Analizuojant seksualinio priekabiavimo veikos sudėties elementus padaryta išvada, jog „užuominų“ bei į vulgarius „panašių“ veiksmų kriminalizavimas trukdo tinkamai identifikuoti veiksmus, už kuriuos turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, kadangi šie žodžiai yra pernelyg abstraktūs, paliekantys per daug laisvės interpretacijoms. Būtent tokių žodžių įtvirtinimas nusikalstamos veikos definicijoje kritikuojamas Jekaterinos Šulman, kuri pažymi, jog: „Istatymų mirtis – dviprasmiškumas, miglotos formuluotės, bendrieji žodžiai, „panašūs“ ir „kitokie“ atvejai. Tai pilkoji savivalės zona.“¹⁰⁰

Galiausiai, aptariant *ultima ratio* principo reikšmę kriminalizacijos procese, pažymėtina, jog neegzistuojant aukščiau išvardintiems kriterijams, neturėtų vykti veikos dirbtinis

⁹⁶ Žr. Europos Parlamentas, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU* (2018), p. 14.; Lucinda Watts, *Germany tolerates men staring at breasts more than most, survey reveals* <<https://www.thelocal.de/20171110/germany-one-of-the-most-tolerant-countries-to-sexist-jokes-in-europe-survey-reveals>> [aplankyta 2020-01-20].

⁹⁷ Žr. išnašą 9: Oleg Fedosiuk, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“.

⁹⁸ Ten pat.

⁹⁹ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys.

¹⁰⁰ Jekaterina Šulman „Pochemu plochije zakony plocho napisany“, citata tekste: Oleg Fedosiuk „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“ *Teisės apžvalga* Nr. 2 (14), 2016, p. 33.

kriminalizavimas, kurio, kaip vieną iš priežasčių, Oleg Fedosiuk įvardina nepakankamą baudžiamosios justicijos „rėtį“, reikalingą smulkių žmogiškųjų konfliktų „atsisojimui“.¹⁰¹

Kaip ir minėta, *ultima ratio* principas svarbus ne tik kriminalizacijos procese. Teismų praktikoje šis principas tiesiogiai taikomas siekiant atidėti bausmės vykdymą ar atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės, atriboti baudžiamąją atsakomybę nuo kitų rūšių atsakomybės ar netgi nustatinėjant tinkamą veikos pavojingumą, kuomet BK normoje pateikta definicija kartu su pavojingais veiksmais apima abejotino pavojingumo veikas.¹⁰² Skirmantas Bikelis pažymi, jog nusikalstamos veikos pavojingumas yra apibūdinamas praktiškai visų nusikalstamos veikos požymių. Pavojingumą, *inter alia*, gali rodyti įstatymo ginamos vertybės, į kurias kėsiamasi, nusikalstamo žalingo padarinio turinys, būdas, laikas ir vieta, tikslai ir kt.¹⁰³ Papildomai pažymėtina, jog pateikiant kriterijus, rodančius būtent BK 152 str. įtvirtintos veikos pavojingumą, Kasacinio teismo praktikoje pažymėta, jog jis priklauso nuo veikos intensyvumo, tęstinumo, pastovumo (ką rodo veiksmų pakartotinumas) ir to, kaip priekabiautojo elgesį suvokė asmuo, prie kurio priekabiauta.¹⁰⁴ Nors sutiktina su aukščiau pateiktais teismo kriterijais seksualinio priekabiavimo pavojingumui nustatyti, vis dėlto, BK 152 str. veiksmų intensyvumo, tam tikro tęstinumo ar pastovumo, jų pakartotinumo kriterijus nėra įtvirtintas. Tai reiškia, jog baudžiamasis procesas gali būti pradėtas ir prieš, pavyzdžiui, tokį asmenį, kuris savo darbuotojai girdint papasakojo seksualinio pobūdžio anekdotą, išsakė vienkartinę užuominą ir pan. Atsižvelgiant į tai, pritartina Oleg Fedosiuk nuomonei, jog pradėti baudžiamąjį procesą dėl seksualinio priekabiavimo galima praktiškai prieš „bet ką“. Todėl svarstyтина, ar visi seksualinio priekabiavimo veikoje įtvirtinti veiksmai yra pakankamo pavojingumo.

Jau išsiaiškinta, kad seksualinio priekabiavimo kriminalizavimu ginamos vertybės yra ypatingai svarbios. Analizuojant kitus pavojingumo požymius paminėtina, kad nors BK 152 str. sudėtis yra formali ir nereikalauja pasekmių kaip būtino elemento baudžiamajai atsakomybei kilti, vis dėlto jos taip pat rodo veikos pavojingumą. Viena vertus tai, jog dar 1935 metais publikuotoje knygoje, skirtoje dirbančioms moterims, autorė pažymėjo, jog patraukli moteris darbe gali sulaukti vyrų dėmesio, tačiau toks dėmesys esantis „gana nekenksmingas vyriškas elgesys, į kurį neturėtų būti žiūrima pernelyg rimtai“¹⁰⁵ rodo, jog seksualinio priekabiavimo elgesį, net ir jam išplitus, buvo stengiamasi traktuoti kaip nepavojingą. Kita vertus, toje pačioje knygoje išreiškiama mintis, jog tuo atveju, jeigu toks vyrų dėmesys pradėtų trukdyti, vienintelė išeitis moteriai yra mesti darbą¹⁰⁶, reiškia, jog iš tiesų seksualinis priekabiavimas galėjo sukelti rimtas pasekmes. Mokslinėje doktrinoje taip pat pažymima, jog seksualinis priekabiavimas aukai dažnai sukelia skausmą ir kančią, gali lemti psichines ir fizines ligas, įskaitant potrauminio streso sutrikimą, trikdžius karjeros srityje ar kitoje veikloje.¹⁰⁷ Tokios pasekmės minimos ir Prancūzijos

¹⁰¹ Žr. išnašą 9: Oleg Fedosiuk, „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“, p. 28-47.

¹⁰² Žr. išnašą 83: Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (Ultima ratio): Teorija ir realybė“, p. 28-47.

¹⁰³ Skirmantas Bikelis, „Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje“, *Jurisprudencija*, (2004, Nr. 60(52)), p. 63-73.

¹⁰⁴ Žr. Išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

¹⁰⁵ Keith Dromm *Sexual Harassment: An introduction to the conceptual and ethical issues* (Canada: broadview press, 2012) p. 20-22.

¹⁰⁶ Ten pat.

¹⁰⁷ Žr. išnašą 5: Shawn Meghan Burn.

teismų praktikoje, kuomet seksualinio priekabiavimo auka patiria ne tik garbės ir orumo pažeminimą, tačiau taip pat kenčia dėl prarasto darbo užmokesčio, nepripažįstamų profesinių įgūdžių.¹⁰⁸ Taigi, jau nuo pat pirmųjų prielaidų seksualinio priekabiavimo reglamentavimo atsiradimui buvo pastebima tokio elgesio žala moterims, kuomet joms tekdavo išeiti iš darbo ar būti atleistoms dėl atsisakymo paklusti seksualinio pobūdžio pasiūlymams.

Daugiausiai problemų kyla siekiant identifikuoti, kokiais būdais (formomis) pasireiškiantis seksualinis priekabiavimas laikytinas pakankamai pavojingu baudžiamosios atsakomybės taikymui. Anna-Maria Marshall pastebi, jog nėra sutarimo dėl to, kokios seksualinės elgsenos yra žalingos darbe, išskyrus kraštutinumus: prievartavimas darbe vertinamas kaip neabejotinai blogas elgesys, o pavienis seksualinis pokštas ar komentaras - kaip beveik neabejotinai priimtinas elgesys.¹⁰⁹ Tatjana Hornle manymu, už žodinį seksualinį priekabiavimą ar kitas priekabiavimo formas, neapimančias fizinio kontakto, baudžiamoji atsakomybė neturėtų būti taikoma, atsižvelgiant į tai, jog baudžiamasis įstatymas turi skiriamąjį vaidmenį, kurio negalima painioti su platesniais moraliniais ir švietimo tikslais.¹¹⁰ Remiantis tokia nuomone, ne fiziniai veiksmai turėtų būti laikomi esantys nepakankamo pavojingumo, o BK 152 straipsnyje turėtų nebeklikti pasiūlymų ir užuominų sąvokos. Be to, mokslininkės nuomone, net ir fizinių veiksmų atveju turėtų būti atsižvelgiama, ar atliekami prisilietimai yra socialiai priimtini tik tarp žmonių, esančių intymiuose santykiuose (pvz. krūtų lietimasis), ar prisilietimai labiau būdingi tarp bičiulių (bučiniai į skruostą). Pastarieji mokslininkės nuomone neturėtų būti laikomi seksualiniu priekabiavimu net jeigu ir prisilietimus atlikęs asmuo norėjo, kad tai būtų preliudija į seksualinius santykius.¹¹¹

Kita vertus, pasak Golan Luzon, seksualinis priekabiavimas, atliktas žodiniais veiksmais, gali būti toks pat žalingas kaip tas, kuris atliekamas kitokiais veiksmais, nes dėl žodinių veiksmų atsiradusi seksualinė degradacija ar pažeminimas gali būti toks stiprus kaip fizinis kontaktas su priekabiautoju.¹¹² Iš tiesų, atsižvelgiant į aukščiau atliktą analizę, neabejotina, jog intensyvūs seksualinio priekabiavimo veiksmai, atliekami darbo ar kitoje aplinkoje, kurioje egzistuoja tam tikras aukos priklausomumas, neleidžiantis paprastai „pabėgti“ nuo bauginančios, įžeidžiančios ar žeminančios situacijos, gali būti netgi labai pavojingi aukai.

Vis dėlto pažymėtina, jog mokslinėje doktrinoje atkreipiamas dėmesys ir tai, jog #MeToo panašėja į „raganų medžioklę“, kuomet „viešosios nuomonės teismas“ visus vyrus pripažįsta kaltais ir taip griaua jų karjerą.¹¹³ Net ir esant pakankamiems įrodymams, jog iš tiesų buvo seksualiai priekabiauta, viešo smerkimo sukeliama pasekmė gali būti neproporcingos ir lemti ne tik darbo praradimą, tačiau taip pat ir apsunkinti galimybes susirasti darbą ateityje.¹¹⁴

Trūkumų dabartiniame BK 152 str. įtvirtintos veikos reguliavime išvelgia ir Paulius Veršekys, kuris mano, jog vienkartinis ir nebesikartojantis vulgarus veiksmas neturėtų būti kriminalizuotas, o seksualinio priekabiavimo straipsnio dispozicijoje vertėtų pabrėžti alternatyvių

¹⁰⁸ Žr. išnašą 56: L. Camille Hebert.

¹⁰⁹ Anna-Maria Marshall, *Confronting Sexual Harassment: The Law and Politics of Everyday Life* (Abingdon: Taylor & Francis Group, 2016), p. 85-86.

¹¹⁰ Žr. išnašą 2: Tatjana Hornle, „#MeToo - Implications for Criminal Law?“.

¹¹¹ Tatjana Hornle, „The new German law on sexual assault and sexual harassment“, *German Law Journal* No. 18(6) (2017).

¹¹² Žr. išnašą 2: Golan Luzon, p. 360.

¹¹³ Daniel Otero, „How ‘Me Too’ Hollywood Types Destroyed Feminism“, *Journal of Arts and Humanities*, (2018, vol. 7, no. 11), pp. 50-57.

¹¹⁴ Žr. išnašą 2: Tatjana Hornle, „#MeToo - Implications for Criminal Law?“., p. 120.

veiksmų tęstinumą, kartotinumą, intensyvumą ir kt., už vienkartinio pobūdžio veiką taikant drausminę arba administracinę atsakomybę.¹¹⁵ Sutiktina su nuomone, jog dažnais atvejais vienkartinis seksualinio priekabiavimo veiksmas neatitinka daugumos kriminalizavimo kriterijų, tarp jų ir veikos pavojingumo. Būtent mažas seksualinio priekabiavimo veikos pavojingumas 2007 metais atliktoje prokurorų bei teisės studentų apklausoje buvo įvardintas kaip viena iš priežasčių, lemiančių, jog teismų praktika seksualinio priekabiavimo srityje yra skurdi.¹¹⁶ Atsižvelgiant į pozityvų Prancūzijoje galiojančio seksualinio priekabiavimo reguliavimo pavyzdį bei LAT praktiką¹¹⁷, taip pat į atlikto kiekybinio tyrimo rezultatus, manytina, jog tikslinga baudžiamajame kodekse įtvirtinti pakartotinumą požymį.

Kita vertus, ir itin įžeidžiantis vienkartinis veiksmas kai, pvz., darbdavys, pribėgęs prie sekretorės, netikėtai prisispaudęs sugriebia jai už krūtų ar suspaudžia sėdmenis, galėtų būti vertinamas kaip pakankamai pavojingas baudžiamosios atsakomybės taikymui, kadangi ir be aiškaus priklausomo asmens atsisakymo turėtų būti suvokiama, jog tokie veiksmai nėra įprasti tarp darbo santykiais (ar kitokio priklausomumo) susietų asmenų ir negali būti atliekami negavus asmens, į kurį tokie veiksmai yra nukreipti, sutikimo. Toks elgesys savaime rodytų seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo siekį, galėtų lemti reikšmingas pasekmes aukai bei atitinkamai turėtų būti traktuojamas kaip pavojinga veika. Nors sąvoka „itin įžeidžiantis“ yra vertinamoji, manytina, jog tikslinga suteikti teismui diskreciją individualizuoti baudžiamosios atsakomybės taikymą vertinant, ar tam tikras asmens vienkartinis fizinis veiksmas, nukreiptas į nuo jo priklausomą asmenį, vertintinas kaip itin įžeidžiantis baudžiamosios teisės kontekste, juolab, kad sąvoka „itin įžeidžiantis“ jau yra įtvirtinta baudžiamajame kodekse, jos samprata paaiškėja iš Kasacinio teismo praktikos, priešingai nei sąvokos „panašių į vulgarius veiksmus“ atveju. Tai tyčiniai veiksmai, esmingai prieštaraujantys moralės ir dorovės principams, pažeidžiantys žmogaus garbę ir orumą. Nustatant, ar veiksmai yra itin įžeidžiantys, atsižvelgiama į tai, kaip tai paveikia asmenį (įvertinus jo individualias asmenines savybes), į kurį tokie veiksmai nukreipti.¹¹⁸

Nustačius, jog tam tikri seksualinio priekabiavimo veiksmai atitinka baudžiamajai atsakomybei būtiną pavojingumo ribą, atsižvelgiant į tai, jog seksualinio priekabiavimo atžvilgiu egzistuoja ir kitos teisinės gynybos priemonės, kompleksiskai vertintinas baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą būtinumas, efektyvumas bei tikslingumas.

Paminėtina, jog nors Lietuvoje už seksualinio pobūdžio priekabiavimo veiksmus galioja ir kitos teisinės atsakomybės rūšys, baudžiamosios atsakomybės būtinumas neturėtų būti siejamas su tuo, jog turi neegzistuoti kitos teisinės gynybos priemonės. Priešingai - Gintaro Švedo nuomone, baudžiamoji teisė gali duoti pozityvių rezultatų tik tada, kai ji taikoma kompleksiskai su kitomis (socialinėmis, ekonominėmis, organizacinėmis ir pan.) priemonėmis, skirtomis tam tikro nepageidaujamo elgesio priežastims ir sąlygoms pašalinti arba neutralizuoti.¹¹⁹

¹¹⁵ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys, p. 194.

¹¹⁶ Žr. išnašą 11: Paulius Veršekys.

¹¹⁷ Žr. išnašą 13: *Valstybė p. K. P.*

¹¹⁸ *Valstybė p. V. S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2017, Nr. 2K-38-942/2017); *Valstybė p. B. K.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamųjų bylų skyrius (2015, 2K-92-699/2015) ir kt.

¹¹⁹ Gintaras Švedas, „Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika”, *Teisė*, (2012, Nr. 82), p. 19-20.

Visgi Lietuvoje apkaltinamieji nuosprendžiai dėl seksualinio priekabiavimo priimami retai. Tai galimai rodo, jog seksualinio priekabiavimo veiką yra sunku nustatyti bei įrodyti, o jos kriminalizavimas nėra pakankamai efektyvus. Pažymėtina, jog baudžiamojoje byloje įrodinėjimo procesas yra daug sudėtingesnis nei, pavyzdžiui, civilinėje. Baudžiamojo proceso prigimtis lemia, jog visos abejonės yra vertinamos kaltinamojo naudai. Kita vertus, Carrie N. Baker teigia, jog nepavykus apginti savo pažeistų teisių baudžiamajame procese, galima dar kartą kreiptis į teismą civilinėje byloje, o tokiu atveju egzistuoja tik vienas neigiamas efektas – tai, jog pats procesas užtrunka ilgiau.¹²⁰ Vis dėlto negalima kategoriškai sutikti su tokia nuomone. Manytina, jog nepagrįstas ir neefektyvus baudžiamosios atsakomybės numatymas lemia papildomą krūvį teismams, o visų svarbiausia – vien baudžiamasis procesas *per se* gali sukelti neproporcingas pasekmes kaltinamajam. Vis dėlto, tiek Prancūzijos teismų praktika, tiek naujausia Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis rodo, jog esant intensyviai bei pakartotiniam seksualinio priekabiavimo elgesiui, baudžiamasis procesas tampa efektyvia, tikslinga bei proporcinga teisine priemone. Tai, jog egzistuoja aiškiai įtvirtintos baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą poreikis, rodo ir 2017 m. atliktas tyrimas, kurio metu nustatyta, jog JAV apie 77 proc. (JK – apie 80 proc.) aukų nepraneša apie seksualinius išpuolius.¹²¹ Manytina, kad taip yra todėl, kad JAV ir JK galiojantis teisinis reglamentavimas, kuomet nėra aiškiai nustatytos baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą, neužtikrina tinkamos apsaugos moterims. Priešingai - seksualinio priekabiavimo aukos galimai dažniau sulaukia smerkimo ir pažeminimo, o ne realios teisinės sistemos pagalbos.

Nors seksualinis priekabautojas, turintis tikslą pažeminti asmens orumą bei garbę, Lietuvoje taip pat gali būti sankcionuojamas administracinės teisės priemonėmis¹²², manytina, jog pačiais pavojingiausiais seksualinio priekabiavimo atvejais vien tokios atsakomybės taikymas yra nepakankamas. Baudžiamoji teisė yra vienintelė priemonė, kuri ne tik įgalina nubausti nusikaltėlį, tačiau taip pat apriboja jo galimybes nusikalsti ateityje bei sulaukia likusių visuomenės narius nuo nusikalstamos veikos darymo. Vien pats nuteisimo faktas sukelia žalą asmens reputacijai.¹²³ Baudžiamosios atsakomybės poreikį taip pat pagrindžia ir mokslinėje doktrinoje išreiškiamos pozicijos, jog siekdamas apsaugoti visuomenę ir asmenis nuo seksualinių priekabautojų, valstybės turi traktuoti seksualinį priekabiavimą *quid pro quo* kaip nusikaltimą¹²⁴, o atgrasyti nuo seksualinio priekabiavimo gali tik baudžiamoji teisė bei pavojus būti vadinamam „seksualiniu nusikaltėliu“¹²⁵. Galiausiai tai, jog seksualinis priekabiavimas yra visame pasaulyje

¹²⁰ Žr. išnašą 2: Carrie N. Baker, p. 235.

¹²¹ Jillian Keenan, *Britain Is Making Sexual Harassment a Hate Crime* (2019 05 19) <<https://foreignpolicy.com/2019/05/19/britain-is-making-sexual-harassment-a-hate-crime/>> [aplankyta 2020 02 03].

¹²² Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas TAR (2015-07-10, Nr. 11216), 81 str.

¹²³ Darius Pranka, *Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje* (daktaro disertacija, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2012), p. 14-16.

¹²⁴ Carrie N. Baker, *Sexual Extortion: Criminalizing Quid Pro Quo Sexual Harassment*, *Law & Ineq* (1995); Golan Luzon „Criminalising Sexual Harassment“ *The Journal of Criminal Law* (2017, Vol. 81(5)).

¹²⁵ Michal Buchhandler-Raphael „Criminalizing Coerced Submission in the Workplace and in the Academy.“ *Colum. J. Gender & L.* 19 (2010), p. 409.

paplitusi pavojinga veika, kurios pavojingiausias formas visuomenė pripažįsta esant baudžiamosios teisės ribose, reiškia, jog efektyvi bei tikslinga apsauga nuo pavojingiausių seksualinio priekabiavimo veikslių užtikrinama tik pasitelkus baudžiamosios teisės priemones, t. y., *ultima ratio* priemonės pasitelkimas kovoje su sunkiausiomis seksualinio priekabiavimo formomis yra būtinas.

Šiame skyriuje atlikta analizė rodo, jog BK 152 str. *inter alia* kriminalizuojami vienkartiniai veiksmai, taip pat į vulgarius panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos yra nepakankamai pavojingi, o minėtame straipsnyje įtvirtintos sąvokos „panašūs“ bei „uzuominomis“ sukuria prielaidas neaiškaus seksualinio priekabiavimo veikos apibrėžimo egzistavimui. Atsižvelgiant į tai, manytina, jog BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reglamentavimas Lietuvoje vertintinas kaip prieštaraujantis *ultima ratio* principui. Nustatyta, jog BK įtvirtintoje seksualinio priekabiavimo sudėtyje numačius pakartotinumą požymį bei susiaurinus veikos apibrėžimą „vulgarūs ar panašūs veiksmai, pasiūlymai ar užuominos“ performuluojant jį sekančiai: „Pakartotini vulgariški veiksmai ar pasiūlymai“, o taip pat įtvirtinus, jog už vienkartinį fizinį itin įžeidžiančius vulgarius veiksmus taip pat gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, būtų sukurta tinkama teisinė situacija, kuomet BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas atitiktų *ultima ratio* principo reikalavimus.

IŠVADOS

1. Teisinių apsaugos priemonių kovoje su seksualiniu priekabiavimu trūkumas lėmė lėtesnį moterų tobulėjimą bei sudėtingą integraciją į darbo rinką, darbo vietos praradimus, taip pat sąlygojo stereotipinių nuostatų, žalingų tiek vyrams, tiek moterims formavimąsi.
2. Nors vertinant seksualinį priekabiavimą apskritai egzistuoja daugumos įsitikinimas, kad seksualinis priekabiavimas yra nusikalstama veika, konkrečių teorinių situacijų vertinimas atskleidė, jog tam, kad veiksmai visuomenės būtų priskiriami seksualiniam priekabiavimui, už kurį turi būti taikoma baudžiamoji atsakomybė, jie turi būti nevienkartiniai ir itin pavojingi, pasireikšti aplinkoje, kurioje paprastai susiklostę priklausomumo ryšys. Atsižvelgiant į veikos kriminalizavimui svarbų kriterijų, jog kriminalizuota veika turi būti daugumos suvokiama kaip nusikalstama, nustatyta, jog už vienkartinį ne fizinį veiksmą turėtų būti taikoma civilinė atsakomybė, o už itin intensyvius bei pasikartojančius, darbinėje ar kitoje aplinkoje, kurioje egzistuoja priklausomumo ryšys, pasireiškiančius veiksmus turėtų būti taikoma baudžiamoji atsakomybė.
3. Akivaizdus seksualinis BK 152 str. įtvirtintos veikos veiksmų pobūdis lemia, jog ši nusikalstama veika priskiriama prie seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų. Nustatyta, jog kriminalizuojant seksualinio priekabiavimo veiką apsiribojant tik fiziniais priekabiavimo veiksmais, neužtikrinama pakankama bei efektyvi apsauga nuo kitokio pobūdžio intensyvių seksualinio priekabiavimo veiksmų, o kriminalizuojant pakartotinius seksualinio priekabiavimo veiksmus arba itin įžeidžiančią vienkartinį fizinį veiksmą, atliekamą prieš asmenį, kuris yra priklausomas nuo priekabiautojo, sukuriama tinkama teisinė situacija, įgalinanti atriboti iš tiesų pavojingus seksualinio priekabiavimo veiksmus nuo tokių veiksmų,

už kuriuos atsakomybė iš viso neturėtų grėsti arba už kuriuos galėtų būti taikoma švelnesnio pobūdžio teisinė priemonė.

4. Nustaćius, jog seksualinis priekabiavimas yra paplitęs elgesys, pažeidžiantis prigimtines tarptautiniais bei nacionaliniais teisės aktais saugomas vertybes bei pasireiškiantis aplinkoje, kurioje susiklosto priklausomumo ryšys, esmingai apsunkinantis aukos galimybes pasipriešinti priekabautojui, siekiančiam seksualinio bendravimo ar pasitenkinimo, taip pat identifikavus, jog minėtas elgesys asmeniui, prieš kurį jis nukreiptas, sukelia tiek trumpalaikes, tiek ilgalaikes pasekmes, konstatuotina, jog seksualinis priekabiavimas yra pavojinga veika, kurios atveju baudžiamoji atsakomybė yra proporcinga priemonė.
5. Išsiaiškinta, jog seksualinio priekabiavimo veikos definicijoje įtvirtintos sąvokos „panašūs“ bei „užuominomis“ trukdo atriboti iš tiesų pavojingą veiką nuo veiksmų, kurie neturėtų patekti į baudžiamosios teisės akiratį.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Specialioji literatūra

1. Baker, N. Carrie „Sexual Extortion: Criminalizing Quid Pro Quo Sexual Harassment“, *Law & Ineq*, (1995, No. 13(1))
2. Buchhandler-Raphael, Michal „Criminalizing Coerced Submission in the Workplace and in the Academy”. *Colum. J. Gender & L.* No. 19 (2010).
3. Burn, Shawn Megan „The Psychology of Sexual Harassment“. *Teaching of Psychology* Vol. 46, Iss. 1 (2019).
4. Čeponytė, Monika, Žardeckaitė-Matulaitienė, Kristina „Seksistinių nuostatų reikšmė seksualinio priekabiavimo atpažinimui“. *Informacijos mokslai* Nr. 800 (2018).
5. Čeponytė, Monika, Žardeckaitė-Matulaitienė, Kristina, „Jaunų suaugusiųjų subjektyviai suvokto seksualinio priekabiavimo patyrimo, atsako į seksualinį priekabiavimą ir seksualinio priekabiavimo pasekmių analizė“. *Visuomenės sveikata*, Nr. 2 (85) (2019).
6. Clarke, Linda „Sexual Harassment Law in the United States, the United Kingdom and the European Union: Discriminatory Wrongs and Dignitary Harms“. *Common Law World Review* Vol. 36 Iss. 2 (2007).
7. Dambrauskienė, Aušra „Ultima ratio principo samprata“, *Teisė* Nr. 97 (2015).
8. Daukšaitė, Inga „Nėščioji neteisėto aborto sudėtyje“. *Teisė* t. 79 (2011).
9. Dromm, Keith *Sexual Harassment: An introduction to the conceptual and ethical issues*. Canada: broadview press, 2012.
10. Dvilaitis, Vidmantas „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“. *Jurisprudencija*, Nr. 60 (52), (2004).
11. Europos Parlamentas, *Bullying and sexual harassment at the workplace, in public spaces, and in political life in the EU*, 2018.
12. Fedosiuk, Oleg „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (Ultima ratio): Teorija ir realybė“. *Jurisprudencija* Nr. 19 (2) (2012).
13. Fedosiuk, Oleg „Dirbtinis kriminalizavimas kaip teisinės praktikos patologija“. *Teisės apžvalga* Nr. 2 (14), (2016).

14. Franke, Katherine M. “What's Wrong with Sexual Harassment?”. *Stanford Law Review* Vol. 49, No. 4 (1997).
15. Gallop, Jane *Feminist Accused of Sexual Harassment*. Durham: Duke University Press, 1997.
16. Gomes, Glen M. et. al. „Prohibiting sexual harassment in the European Union”. *Employee Relations*, Vol. 26, No. 3 (2004).
17. Hebert, L. Camille „Dignity and Discrimination in Sexual Harassment Law: A French Case Study“. *Washington and Lee Journal of Civil Rights and Social Justice* Vol. 25 No. 1 (2019).
18. Hoff, J. *Law, Gender, and Injustice: A Legal History of U.S. Women*. New York: NYU Press, Vol. 1., 1994.
19. Hornle, Tatjana „#MeToo - Implications for Criminal Law?“. *Bergen Journal of Criminal Law and Criminal Justice* Vol. 6, Iss. 2 (2018).
20. Hornle, Tatjana „The new German law on sexual assault and sexual harassment". *German Law Journal* No. 18(6) (2017).
21. Janušauskienė, Diana „Diskriminacijos suvokimas ir požiūris į lygių galimybių principo užtikrinimą Lietuvoje“. *Filosofija. Sociologija* T. 30 Nr. 2 (2019).
22. Luzon, Gulan „Criminalising Sexual Harassment“. *The Journal of Criminal Law* Vol. 81 No. 5 (2017).
23. Marshall, Anna-Maria *Confronting Sexual Harassment: The Law and Politics of Everyday Life*. Abingdon: Taylor & Francis Group, 2016.
24. Melander, Sakari „Ultima Ratio In European Criminal Law”. *Oñati Socio-Legal Series* Vol. 3, No. 1 (2013).
25. Milinis, Albertas ir kiti *Lietuvos baudžiamoji teisė, specialioji dalis*. Pirmoji knyga, Vilnius: Justitia, 2013.
26. Neuman, W. L. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*, Harlow: Pearson. seventh edition. Essex: Pearson Education Limited, 2014.
27. Nilsson, G. et. al. eds., *Rape Narratives in motion*. London: Palgrave Macmillan, 2019.
28. Otero, Daniel „How ‘Me Too’ Hollywood Types Destroyed Feminism”. *Journal of Arts and Humanities* Vol. 7, Iss. 11 (2018).
29. Pranka, Darius „Nusikalstamos veikos ir civilinės teisės pažeidimo atribojimo koncepcija Lietuvos baudžiamojoje teisėje“. (Daktaro disertacija, Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2012).
30. Sands, Roselyn et. al. eds. *Labor & Employment Law Strategic Global Topics. Sexual Harassment Law in the workplace around the world*. 2018.
31. Schultz, Vicki „Reconceptualizing Sexual Harassment“. *The Yale Law Journal* Vol. 107 (1998).
32. Švedas, Gintaras “Veikos kriminalizavo kriterijai: teorija ir praktika”. *Teisė* Nr. 82 (2012).
33. Thornton, Megan „Sexual Harassment Losing Sight of Sex Discrimination“. *Melbourne University Law Review* Vol. 26 (2002).
34. Urbšytė, Ugnė „Ar LR BK įtvirtintos seksualinio priekabiavimo veikos teisinis reguliavimas Lietuvoje neprieštarauja ultima ratio principui? “. (Magistro darbas, Kaunas, Vytauto Didžiojo universitetas, 2020).

35. Vengalė, Laima *Metodinės rekomendacijos dėl seksualinio priekabiavimo ir priekabiavimo dėl lyties bei nurodymo diskriminuoti prevencijos*. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2012.
36. Veršekys, Paulius „Baudžiamosios atsakomybės už seksualinį priekabiavimą reglamentavimo Lietuvoje problemos“. *Teisė* (2008).
37. Wong, C. Katherine red. *Sexual Harassment around the Globe*. Nova Science Publishers, Incorporated, ProQuest Ebook Central, 2010.

Teisės aktai

38. Austrijos baudžiamojo kodekso 218 straipsnis „Seksualinis priekabiavimas ir viešas lytinis aktas“, <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/44/Armenia/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].
39. Dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo, Konvencija Nr. 210.
40. Direktyva OL L 73, 2002.
41. Ispanijos baudžiamasis kodeksas, 184 straipsnis, „Seksualinis priekabiavimas“ <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/2/Spain/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].
42. Jungtinės Karalystės Diskriminacijos dėl lyties įstatymas, 1975.
43. Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims, 1979.
44. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas TAR (2015-07-10, Nr. 11216).
45. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, *Žin.* (2000, Nr. 89-2741).
46. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos aidas (1992, Nr. 220-0).
47. Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, TAR (2016-11-17, Nr. 26966).
48. Prancūzijos baudžiamojo kodekso 222-33 straipsnis, <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/30/France/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].
49. Rezoliucija OL C 346, 2018.
50. Suomijos baudžiamasis kodeksas, sekcija 5(a), „Seksualinis priekabiavimas“. <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/32/Finland/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].
51. Sutartis dėl Europos Bendrijos steigimo, 1997.
52. Vokietijos baudžiamojo kodekso 184i straipsnis „Seksualinis priekabiavimas“. <<https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes/country/28/Germany/show>> [paskutinį kartą aplankyta 2020 03 05].

Internetiniai šaltiniai

53. England, D. C. *Is Sexual Harassment in the Workplace a Crime?* <<https://www.criminaldefenselawyer.com/resources/is-sexual-harassment-workplace-a-crime.htm>> [aplankyta 2020-03-16].

54. *European Observatory on sexism and sexual harassment at work* (2019 09 30); <https://www.feps-europe.eu/attachments/publications/116268_rapport_feps-fjj_uk.pdf> [aplankyta 2020 05 10].
55. *International Women's Day: Global misperceptions of equality and the need to Press for Progress* (2018 03 06); <<https://www.ipsos.com/ipsos-mori/en-uk/international-womens-day-global-misperceptions-equality-and-need-press-progress>> [aplankyta 2020-05-10].
56. Lietuvių kalbos žodynas. <<http://www.lkz.lt/?zodis=vulgarus&lns=-1&les=-1&id=30141100000>> [aplankyta 2020 01 26].
57. *Should Sexual Harassment Be A Criminal Offence in the UK?* <<https://www.reeds.co.uk/insight/should-sexual-harassment-be-a-criminal-offence-in-the-uk/>> [aplankyta 2020-03-16].
58. Vera Kern, what do Europeans consider sexual harassment? (2017 11 12) <<https://www.dw.com/en/what-do-europeans-consider-sexual-harassment/a-41346892>> [aplankyta 2020 04 03].
59. Violence against women: an EU-wide survey. Main results report (2014 03 05), <<https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report>> [aplankyta 2019 11 23].

Teismų praktika

60. EŽTT byla: *Vejdeland and others v. Sweden*, application No. 1813/07 [2012].
61. JAV byla: *Barnes V. Train* [1974].
62. JAV byla: *Williams v. Saxbe* [1976].
63. Lietuvos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 19 d išvada dėl Lietuvos Respublikos Seimo nario Kęstučio Pūko, kuriam pradėta apkaltos byla, veiksnių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai Nr. KT-20-11/2017.
64. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 dienos nutarimas “Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 50 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai”.
65. *Valstybė p. E. S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius (2016, Nr. 2K-466-489/2016)
66. *Valstybė p. K. P.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius (2020, Nr. 2K-14-1073/2020).
67. *Valstybė p. R. K.*, Panevėžio apygardos teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius (2009, Nr. 1A-441-168-2009).
68. *Valstybė p. V. S.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius (2017, Nr. 2K-38-942/2017).
69. *Valstybė p. B. K.*, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. Baudžiamųjų bylų skyrius (2015, 2K-92-699/2015).

SUMMARY

COMPLIANCE OF THE OFFENCE OF SEXUAL HARASSMENT LEGAL REGULATION WITH THE PRINCIPLE OF ULTIMA RATIO

According to a study by the EU Agency for Fundamental Rights, it is estimated that between 45 percent and 55 percent of women in all EU Member States have experienced sexual harassment.

Despite the fact that the act of sexual harassment has been criminalized in the Criminal Code of the Republic of Lithuania for a long time, the case law in criminal cases of sexual harassment is extremely poor. As sexual harassment is subject not only to criminal but also to other types of liability, after criminalizing vulgar or vulgar-like actions, suggestions or even hints, there is a need to investigate whether the legal regulation of the offence of sexual harassment enshrined in the criminal code of the Republic of Lithuania contradict the principle of ultima ratio?

The aim of this study is to perform a systematic analysis of the compliance of the legal regulation of sexual harassment in Lithuania with the requirements of the ultima ratio principle using quantitative research and examples of legal regulation of sexual harassment in selected foreign countries. The object of the research is the regulation of sexual harassment by the norms of Lithuanian criminal law and their practical application.

Based on the results obtained during the research, it was established that the legal regulation of the sexual harassment act enshrined in the criminal code of the Republic of Lithuania contradicts the principle of ultima ratio.

The results of the study revealed that: 1. The lack of legal protection measures in the fight against sexual harassment led to slower development and difficult integration of women into the labor market as well as stereotypical attitudes harmful to both men and women; 2. assessing the results of a quantitative study in the context of the criterion of criminalization, which means that the criminal offense must be perceived as criminal by the majority, it should be established that one-off or insufficiently intensive acts should be subject to civil liability; 3. the obvious sexual nature of an act of sexual harassment determines that this criminal offense is classified as an offense of a sexual nature. It has been established that the criminalization of sexual harassment limitation to physical acts of harassment does not provide sufficient and effective protection against other forms of intense sexual harassment; 4. having established that sexual harassment is a widespread behavior that violates the inherent values protected by EU legislation and the Constitution of the Republic of Lithuania, causing both short-term and long-term consequences and manifested in an environment where there is a relationship of dependency, substantially complicating the victim's ability to confront a harasser seeking sexual communication or satisfaction, it must be stated that sexual harassment is a dangerous act, the prevention of which requires the use of criminal law measures; 5. it has been found that the terms 'similar' and 'allusive' in the definition of an act of sexual harassment prevent a genuinely dangerous act from being distinguished from acts which should not fall within the scope of criminal law. The existing legal basis for initiating criminal proceedings solely on the basis of abstract hints or actions, which are not even considered vulgar, creates a situation when the actions of the accused formally appear in the list of actions criminalized in the Criminal code, they are insufficient to judge the accused's desire for sexual intercourse or satisfaction.

KEY WORDS

Sexual harassment, criminal liability, ultima ratio principle, quantitative research.

PRIEDAI

PRIEDAS NR. 1 LYGINAMOJI LENTELĖ

ŠALYS	PAGRINDINIS SAUGOMAS OBJEKTAS	VEIKOS APIBRĖŽIMAS	PRIKLAUSOMUMO POŽYMIS	KITOS YPATYBĖS
Vokietija BK 184i str.	Seksualinio apsisprendimo laisvė	Fizinis lietimasis ir priekabiavimas prie kito asmens lytiškai apibrėžtu būdu.	Nėra	Numatyta kvalifikuotoji sudėtis
Prancūzija BK 222-33 str.	Fizinė ar psichologinė asmens neliečiamybė	Pakartotinis asmens seksualinio ar seksistinio pobūdžio elgesys, įžeidžiantis asmens orumą arba sukuriantis bauginančią, priešišką ar įžeidžiančią situaciją taip pat bet kokio rimto spaudimo panaudojimas realiam ar akivaizdžiam tikslui sulaukti seksualinio pobūdžio poelgio, net jei jis yra vienkartinis.	Nėra	Numatyta kvalifikuotoji sudėtis Baudžiamoji atsakomybė numatyta ir tam, kas savo veiksmais siekia seksualinės naudos trečiajam asmeniui

Ispanija BK 184 str.	Seksualinė laisvė	Seksualinio pobūdžio palankumų sau ar trečiajai šaliai siekimas nustatant nuolatinius ar įprastus darbo, mokymo ar paslaugų teikimo santykius , ir tokiu elgesiu aukai sukuriant objektyvią ir rimtai bauginančią, priešišką arba žeminančią situaciją.	Nėra (įvardijamos santykių rūšys, kuriose gali pasireikšti seksualinis priekabiavimas)	Numatytos kvalifikuotosios sudėty s Baudžiamoji atsakomybė numatyta ir tam, kas savo veiksmais siekia naudoti trečiajam asmeniui.
Suomija BK sekcija 5(a)	Seksualinis apsisprendimas	Kito asmens lietimas jo atžvilgiu atliekant seksualinį veiks mą, kuris sukuria prielaidas šio asmens teisės į seksualinį apsisprendimą pažeidimui	Nėra	Atsakomybė taikoma tik tuomet, jei ji negali būti taikoma pagal kitą str.

Šaltinis: autorės parengta lentelė atsižvelgiant į valstybių baudžiamuosius kodeksus¹²⁶.

¹²⁶ Naudotas šaltinis, kuriame pateikiami valstybių baudžiamieji kodeksai: <www.legislationline.org>.